

Suomen kansallinen hyvinvointitalouden toimintaohjelma 2023–2025

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:12

Suomen kansallinen hyvinvointitalouden toimintaohjelma 2023–2025

Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-00-6875-2

ISSN pdf:1797-9854

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Suomen kansallinen hyvinvointitalouden toimintaohjelma 2023–2025

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:12

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Yhteisötekijä	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	50

Tiivistelmä

Hyvinvointitaloudella tarkoitetaan päätöksenteon lähestymistapaa, jossa talouden ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden yhteyksien tarkastelun avulla haetut ratkaisut tuottavat nykyistä paremman taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden tasapainon. Hyvinvointitalouden kehittäminen on tärkeää, jotta sosiaalisen kestävyuden ulottuvuus saadaan tasapainoisesti mukaan osaksi kestävyystarkastelua. Näin ollen hyvinvointitalous ei pelkästään tuo hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön kestävyuden näkökulmia lähemmäksi toisiaan, vaan se myös muuttaa päätöksentekoa ja hallintoa.

Toimintaohjelmassa on tunnistettu viisi suositusta hyvinvointitalouden edistämiseksi vuosina 2023 - 2025

1. Jatketaan hyvinvointitalouden ohjausmallin valmistelua
2. Selvitetään, miten hyvinvoinnin seuranta osana kestävyysajattelua saadaan nykyistä vahvemmin osaksi valtion, alueiden ja kuntien keskeisiä päätöksenteon prosesseja
3. Vaikutusarviointien kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen
4. EU vaikuttaminen ml. eurooppalainen ohjausjakso
5. Osallisuuden vahvistaminen

Tämän Suomen oloihin sovelletun hyvinvointitalouden toimintaohjelman laatimisesta on vastannut Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) asettama monialainen ja toimialarajat ylittävä hyvinvointitalouden ohjausryhmä. Toimintaohjelman valmistelu on toteutettu ohjausryhmän alla toimineessa poikkihallinnollisessa ja monitoimijaisessa jaostossa.

Asiasanat hyvinvointitalous, sosiaalinen kestävyys, kestävä kehitys, päätöksentekojärjestelmät, julkinen hallinto

ISBN PDF 978-952-00-6875-2 **ISSN PDF** 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6875-2>

Finlands nationella handlingsprogram för välfärdsekonomi 2023–2025

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2023:12

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Utarbetad av	Social- och hälsovårdsministeriet		
Språk	svenska	Sidantal	50

Referat

Med välfärdsekonomi avses ett angreppssätt där beslutsfattandet utgår från granskning av sambanden mellan olika delfaktorer av ekonomi och välfärd i syfte att få till stånd lösningar som ger en bättre balans mellan ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet än för närvarande. Det är viktigt att utveckla välfärdsekonomin för att på ett balanserat sätt få med den sociala hållbarhetsdimensionen i den övergripande hållbarhetsgranskningen. Således innebär välfärdsekonomi inte enbart att de hållbarhetsdimensioner som gäller välmående, ekonomi respektive miljö förs närmare varandra, utan också att beslutsfattandet och förvaltningen förändras.

Handlingsprogrammet innehåller följande fem rekommendationer om vad som bör göras för att främja välfärdsekonomin 2023–2025:

1. fortsätta beredningen av en välfärdsekonomisk styrmodell
2. utreda hur uppföljning av välfärden som en del av ett hållbarhetstänkande kan integreras starkare i statens, regionernas och kommunernas centrala beslutsprocesser
3. utveckla konsekvensbedömningarna och stärka kompetensen
4. påverka inom EU, inklusive den europeiska planeringsterminen
5. stärka delaktigheten.

Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en förvaltningsövergripande och mångdisciplinär styrgrupp för välfärdsekonomi, som har ansvarat för utarbetandet av detta handlingsprogram för en välfärdsekonomi anpassad till finländska förhållanden. Beredningen av handlingsprogrammet har skett i en förvaltningsövergripande sektion underställd styrgruppen. I sektionen har ingått representanter för ett flertal aktörer.

Nyckelord välfärdsekonomi, social hållbarhet, hållbar utveckling, stödsystem för beslutsfattande, offentlig förvaltning

ISBN PDF 978-952-00-6875-2 **ISSN PDF** 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6875-2>

Finland's National Action Plan for the Economy of Wellbeing 2023–2025

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2023:12

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Group author Ministry of Social Affairs and Health
Language Finnish

Pages 50

Abstract

The economy of wellbeing is a decision-making approach where the solutions found by examining the links between various components of wellbeing and the economy help to achieve a better balance between the economic, social and ecological dimensions of sustainability. It is important to develop the economy of wellbeing in order to make the social dimension of sustainability a balanced part of sustainability assessment. This way the economy of wellbeing does not only bring the perspectives of the sustainability of wellbeing, the economy and the environment closer together but it also changes decision-making and administration.

The National Action Plan for the Economy of Wellbeing includes five recommendations for promoting the economy of wellbeing between 2023 and 2025. These are:

1. continuing the preparation of the guidance model for the economy of wellbeing;
2. examining how the monitoring of wellbeing, as part of sustainability thinking, can be made a more integral part of the key decision-making processes of the central government, regions and municipalities;
3. developing impact assessments and strengthening competence;
4. exercising influence within the EU, incl. the European Semester for economic policy coordination; and
5. strengthening inclusion.

A cross-sectoral and multidisciplinary steering group on the economy of wellbeing appointed by the Ministry of Social Affairs and Health was responsible for drawing up this Action Plan for the Economy of Wellbeing that is suitable for Finnish conditions. The Action Plan was prepared by an intersectoral multi-operator division working under the steering group.

Keywords economy of wellbeing, social sustainability, sustainable development, decision-making systems, public administration

ISBN PDF 978-952-00-6875-2

ISSN PDF 1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6875-2>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Osa I Hyvinvointitalouden lähtökohdat	9
2.1	Hyvinvointitalous kestävän päätöksenteon lähestymistapana.....	9
2.2	Hyvinvointitalouden edistäminen Suomessa	10
2.3	Hyvinvointitalous kansainvälisesti.....	10
2.4	Hyvinvointitalouden toimintaohjelman valmistelu	12
3	Osa II Hyvinvointitalouden tavoitetila ja toteuttaminen	13
3.1	Tavoitetila vuoteen 2025	13
3.2	Tietopohjan rakentaminen, indikaattorit, seuranta	14
3.3	Hyvinvointitalous valtionhallinnon prosesseissa.....	16
3.3.1	Strategisten tavoitteiden asettaminen	17
3.3.2	Kestävyysohjaus	18
3.3.3	Taloudellinen ohjaus, budjettiprosessit	19
3.3.4	Vaikutusten ja toiminnan arviointi	20
3.3.5	Hyvinvointitalouden toteutumista tukeva lainsäädäntö	22
3.3.6	EU-ohjausjakso	22
3.4	Hyvinvointitalous paikallisessa ja alueellisessa päätöksenteossa	23
3.4.1	Kuntien tarkastuslautakuntien rooli paikallisella tasolla	23
3.5	Tutkimus ja osaaminen.....	24
3.5.1	Tutkimuksen suuntaaminen	24
3.5.2	Osaamisen vahvistaminen	25
3.5.3	Vaikuttaminen ja viestintä – Osallisuuden ja luottamuksen vahvistaminen	25
4	Osa III Suositukset hyvinvointitalouden edistämiseksi 2023 - 2025	26
4.1	Suositukset	26
4.2	Suosituksen toimeenpano	28
	Liite Mahdollisuuksia hyvinvointitaloudentoteuttamiseen – esimerkkejä	30

1 Johdanto

Hyvinvointitalous on päätöksenteon lähestymistapa, jolla saavutetaan sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden nykyistä parempi tasapaino. Hyvinvointitalous luo mahdollisuuksia lisätä hyvinvointia ja tukea kestävää taloutta samanaikaisesti ottaen huomioon ympäristön kestävyuden rajat. Hyvinvointitalous ei pelkästään tuo hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön kestävyuden näkökulmia lähemmäksi toisiaan, vaan se myös muuttaa päätöksentekoa ja hallintoa.

Hyvinvointitalouden kehittäminen on tärkeää, jotta sosiaalisen kestävyuden ulottuvuus saadaan tasapainoisesti mukaan osaksi kestävyystarkastelua. Kestävyysajattelun tasapainoinen tarkastelu edellyttää myös laajaa tieteiden välistä tarkastelua ja eri tieteenalojen lähestymistapojen hyödyntämistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on asettanut monialaisen ja toimialarajat ylittävän hyvinvointitalouden ohjausryhmän (toimikausi maaliskuun 2023 loppuun). Ohjausryhmän tehtävä on kehittää hyvinvointitaloutta päätöksenteon ja politiikkatoimien välineenä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Ohjausryhmä vastaa tämän Suomen oloihin sovelletun hyvinvointitalouden toimintaohjelman laatimisesta. Toimintaohjelman valmistelu on toteutettu ohjausryhmän alla toimineessa poikkihallinnollisessa ja monitoimijaisessa jaostossa.

Suomen hyvinvointitalouden toimintaohjelman tavoitteena on, että hyvinvointitalous on osa kansallista, alueellista ja paikallista päätöksentekoa siten, että hyvinvoinnin, ympäristön ja talouden kestävyuden vastavuoroinen tarkastelu toteutuu nykyistä paremmin. Toimintaohjelman suositukset on ajoitettu vuosille 2023 – 2025.

Hyvinvointitalouden toimintaohjelma muodostuu kahdesta osasta.

- Ensimmäisessä osassa (Osa I) esitellään hyvinvointitalouden määritelmää sekä sen lähtökohtia kansallisesti ja kansainvälisesti.
- Toimintaohjelman toisessa osassa (Osa II) esitellään hyvinvointitalouden toteuttamista, mistä eri toimista se koostuu ja miten se näkyy kansallisessa, alueellisessa ja paikallisessa päätöksenteossa.
- Osassa III on kuvattu suositukset hyvinvointitalouden edistämiseksi.

- Toimintaohjelman liitteessä Mahdollisuuksia hyvinvointitalouden toteuttamiseen on esitelty esimerkkejä hyvinvointitalouden toteuttamisesta linssitekstien muodossa. Linssiteksteillä on tarkoitus kuvata ja konkretisoida, miten hyvinvointitalous toteutuu päätöksenteossa ja hallinnon prosesseissa eri hallinnonaloilla sekä kuvata toimenpiteiden vaikutuksia varsinkin hyvinvointitalouden näkökulmasta.

2 Osa I Hyvinvointitalouden lähtökohdat

2.1 Hyvinvointitalous kestävän päätöksenteon lähestymistapana

Hyvinvointitaloudella tarkoitetaan päätöksenteon lähestymistapaa, jossa talouden ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden yhteyksien tarkastelun avulla haetut ratkaisut tuottavat nykyistä paremman taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden tasapainon. Hyvinvointitalouden perusajatuksena on, että yhteiskuntapolitiikassa ihmisten hyvinvointi on keskiössä ja päätöksenteon lähtökohta. Näin ollen hyvinvointitalous ei pelkästään tuo hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön kestävyuden näkökulmia lähemmäksi toisiaan, vaan se myös muuttaa päätöksentekoa ja hallintoa.

Hyvinvointitalouden avulla pyritään nykyistä paremmin arvioimaan kestävyuden eri ulottuvuuksia yhtä aikaa ja tasavertaisesti. Tasapaino kestävän talouden ja sosiaalisen kestävyuden välillä on olennaista ekologisesti kestävän kehityksen varmistamiseksi, mikä kytkee hyvinvointitalouden YK:n Agenda 2030:een ja kestävän kehityksen päämääriin. Hyvinvointitalous tukee myös One Health -ajattelun mukaista kokonaisvaltaista käsitystä ihmisten ja eläinten terveyden ja ekosysteemin suojelemisen välisestä yhteistyöstä sekä systeemistä Planetaarisen terveyden ja hyvinvoinnin ajattelua. Niissä hyvinvointi syntyy ihmisen ja luonnonjärjestelmien keskinäisriippuvuuden kunnioittamisesta. Ihmisten ja eläinten terveydet ovat sidoksissa toisiinsa ja ympäristöön. Ympäristössä tapahtuvat muutokset puolestaan vaikuttavat merkittävästi terveyteen. Tämä vastavuoroisuus nostettiin esiin myös Montin komission raportissa, jonka keskeinen johtopäätös on, että sosiaali- ja terveydenhuolto on kohotettava sosiaalisesti ja poliittisesti prioriteetiksi ja niiden kriittisyys kestäväälle kehitykselle ja sosiaaliselle yhtenäisyydelle on tunnistettava¹. On huomattava, että yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo ja ovat keskeinen osa hyvinvointitaloutta.

Hyvinvointitalouden kehittäminen on tärkeää, jotta sosiaalisen kestävyuden ulottuvuus saadaan tasapainoisesti mukaan osaksi kestävyystarkastelua. Tähän mennessä se on todettu vaikeasti hahmotettavaksi ja operationalisoitavaksi käsitteeksi. Kestävyysajattelun tasapainoinen tarkastelu edellyttää myös laajaa tieteiden välistä tarkastelua ja eri tieteenalojen lähestymistapojen hyödyntämistä.

1 [Drawing light from the pandemic: A new strategy for health and sustainable development \(who.int\)](#)

2.2 Hyvinvointitalouden edistäminen Suomessa

Suomi on edistänyt hyvinvointitalousajattelua Euroopassa vuodesta 2019 lähtien, jolloin Suomi toimi EU:n neuvoston puheenjohtajanaan. Neuvosto hyväksyi hyvinvointitalouspäätelmät lokakuussa 2019 ja EU:n jäsenmaat asettuivat poliittisesti tukemaan hyvinvointitalouden agendaa. Tämän jälkeen hyvinvointitaloutta on Suomessa edistetty poikkihallinnollisena teemana. Hyvinvointitalouden edistämiseksi on järjestöillä ollut aktiivinen rooli. SOSTE lanseerasi lähestymistavan jo vuonna 2012.

Pääministeri Marinin hallitus julkaisi Hallituksen kestävyystiekartan kevään 2021 kehysriihessä. Tiekarttaa päivitettiin lokakuussa 2022 vastaamaan hallituksen viime vuoden kehys- ja budjettiriihen toimeksiantoihin kestävyystiekartan seurannan toteuttamisesta ja jatkovalmistelusta. Tiekartta kokoaa kolmen kestävyuden ulottuvuuden elementit tasapainoiseksi kokonaisuudeksi ja näyttää sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden keskinäiset yhteydet. Kestävyystiekartta tunnistaa ne keskeiset teemat ja aihealueet, joissa tarvitaan lähitulevaisuudessa sekä pidemmällä aikavälillä uusia poliittisia toimia ja avauksia. Kestävyystiekartta sisältää analyysejä eri kestävyysulottuvuuksien yhdistämisestä. Tähän kuului pilotointi politiikkajohdonmukaisuuden toteutumisen seurannasta ja arvioinnista. Lisäksi raportissa ehdotetaan systemaattisen kestävyystarkastelun vakiinnuttamista tukemaan tulevien hallitusten strategista päätöksentekoa. Valmistelu tehtiin VNK:n johdolla ministeriöiden yhteistyönä.

Suomen kestävä kasvun ohjelmalla tuetaan hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvua. Ohjelma vauhdittaa kilpailukykyä, investointeja, osaamistason nosta sekä tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita. Osana kestävä kasvun ohjelmaa kehitetään hyvinvointitaloudellista seurantamekanismia. Investoinnin toteutuksesta vastaa THL.

2.3 Hyvinvointitalous kansainvälisesti

Suomi on onnistunut hyvinvointitalousajattelun tunnetuksi tekemisessä ja vakiinnuttamaan sen asemaa EU:ssa ja kansainvälisissä yhteyksissä sekä verkostoitunut osaksi merkittävimpiä hyvinvointitaloustoimijoita kansainvälisesti. Kansainväliseen keskusteluun ja kehittämistyöhön osallistuminen on tukenut sosiaalisen kestävyuden huomioimista myös kansallisessa poikkihallinnollisessa työssä kuten EU:n elvytys- ja palautumisvälineen kansallisessa toimeenpanossa, valtioneuvoston kestävyystiekarttavalmistelussa ja

2 Suomen kestävä kasvun ohjelma

ilmastomuutokseen liittyvissä toimissa. Tämän näkökulman vahvistaminen on entistä tärkeämpää esimerkiksi arvioitaessa ilmastomuutoksen vaikutuksia eri väestöryhmien terveyteen, hyvinvointiin sekä sukupuolten tasa-arvoon.

STM:n kansliapäällikkö toimii puheenjohtajana korkean tason kansainvälisessä asiantuntijaryhmässä (International High-Level Group on Economy of Wellbeing), joka edistää hyvinvointitalous-ajattelua päätöksenteon ja politiikkatoimien välineenä kansainvälisesti.

Suomen EU-puheenjohtajakaudella syksyllä 2019 hyvinvointitalous oli STM:n pääteema ja poikkihallinnollisesti valmistellut neuvoston päätelmät sisältävät useita toimenpidesuosituksia jäsenvaltioille ja komissiolle. EU:ssa hyvinvointitalouspäätelmien toimeenpano linkittyy komission strategiaan ja työohjelmaan, kuten esim. sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano ja lukuisat muut ohjelmat kuten Economy That Works for the People, Green Deal and Just Transition.

Suomi ja OECD tekevät tiivistä yhteistyötä hyvinvointitalouden edistämisessä. OECD perusti marraskuussa 2020 WISE-keskuksen (Centre for Well-being, Inclusion, Sustainability and Equal Opportunity) kokoamaan yhteen hyvinvointiin liittyviä teemoja. WISE-keskus on tukenut esimerkiksi kansallista kestävyystiekarttavalmistelua. OECD tuottaa tärkeää analytiikkaa hyvinvoinnista ja taloudesta ja kehittää aktiivisesti hyvinvointitaloustyötä jäsenmaidensa kanssa. OECD tuottaa keväällä 2023 raportin Suomen hyvinvointitaloustyön tueksi.

WHO:n Euroopan alue (WHO EURO) on sisällyttänyt hyvinvointitalouden osaksi toimintaohjelmaansa. WHO EURO:lla ja sosiaali- ja terveysministeriöllä on yhteistyösopimus koskien hyvinvointitaloustutkimusta. WHO:n pääjohtaja kutsui koolle korkean tason neuvoston (Council on the Economics of Health for All), jonka tehtävä on tuottaa riippumattonta tietoa ja suosituksia WHO:lle ja jäsenmaille aiheesta. Pääministeri Sanna Marin on neuvoston suojelija.

Suomi liittyi Skotlannin vetämään WEGo-verkostoon (Wellbeing Economy Governments) vuonna 2020. Jäsenet ovat Suomi, Skotlanti, Wales, Islanti ja Uusi-Seelanti. WEGo-verkoston jäsenyys on tarjonnut Suomelle mahdollisuuden profiloitua hyvinvointitalouteen sitoutuneena maana, edistää ja syventää hyvinvointitalousajattelua valtioneuvoston toiminnassa ja hyödyntää muiden maiden hyviä käytäntöjä sekä tehdä yhteistyötä Covid-19-kriisistä toipumisessa.

Suomi on pitänyt hyvinvointitalous lähestymistapaa esillä YK-kokouksissa. Sosiaalisen kehityksen komitea (CSocD), naisten asemaa käsittelevä komitea (CSW) ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteita käsittelevä korkean tason poliittinen foorumi (HPLF) ovat tarjonneet mahdollisuuden hyvinvointitalousajattelun globaaliin edistämiseen ja temaattisten

sivutapahtumien järjestämiseen. Myös ILO:n ja WHO:n yhteistyö työsuojelun globaalien koalition muodostamiseksi antaa mahdollisuuden hyvinvointitalouden esille nostamiseen kansainvälisessä yhteistyössä.

2.4 Hyvinvointitalouden toimintaohjelman valmistelu

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on asettanut monialaisen ja toimialarajat ylittävän hyvinvointitalouden ohjausryhmän nykyisen hallituskauden loppuun. Sen tehtävä on kehittää hyvinvointitaloutta päätöksenteon ja politiikkatoimien välineenä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Ohjausryhmä vastaa tämän Suomen oloihin soveltuvan hyvinvointitalouden toimintaohjelman laatimisesta. Toimintaohjelmaan kirjataan toimia, joiden avulla hyvinvointitalous toteutuu valtioneuvostossa osana tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja prosesseja. Toimintaohjelman valmistelee ohjausryhmän alla toimiva jaosto.

Hyvinvointitalouden toimintaohjelmassa hyvinvointitaloudella tarkoitetaan:

- päätöksenteon lähestymistapaa, jossa talouden ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden yhteyksien tarkastelun avulla saavutetaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden nykyistä parempi tasapaino
- laaja-alaisen hyvinvointia kuvaavan tiedon (tutkimukset, indikaattorit ja laadullinen tieto) käyttöä päätöksenteossa (ml. budjettiprosessi, hallitusohjelman valmistelu ja toimeenpano) talouden ja ympäristön kestävyttä kuvaavan tiedon rinnalla.

Toimintaohjelma pohjautuu Hyvinvointitalous –jaoston valmistelemaan tiekarttaan, jossa on tunnistettu keskeisiä kehittämistarpeita. Työssä on hyödynnetty Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia³ ja Hyvinvointitalous osaksi tietoon perustuvaa päätöksentekoa⁴ raporttien suosituksia. Lisäksi työssä on hyödynnetty OECDn, WHO:n ja WeGo verkoston hyvinvointitaloutta koskevaa materiaalia.

3 Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia: Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa

4 Hyvinvointitalous osaksi tietoon perustuvaa päätöksentekoa

3 Osa II Hyvinvointitalouden tavoitetila ja toteuttaminen

3.1 Tavoitetila vuoteen 2025

Hyvinvointitalous on osa kansallista, alueellista ja paikallista päätöksentekoa siten, että hyvinvoinnin, ympäristön ja talouden kestävyiden vastavuoroinen tarkastelu toteutuu nykyistä paremmin.

Päätöksenteossa ja resurssien jaossa investoidaan toimiin, joilla on positiivisia vaikutuksia kaikkiin kolmeen kestävyiden lajiin, jolla ei ole negatiivisia vaikutuksia muihin sekä pyritään ennakoivasti ratkaisemaan ongelmia, joissa ihmisten hyvinvointia lisäävät toimet ja ekologinen kestävyys eivät toteudu.

Tämä ilmenee seuraavissa kansallisissa (VN) prosesseissa:

- Hyvinvointitalouden mittaristo on kehitetty ja sen käytöstä VN päätöksenteossa ja seurannassa on sovittu.
- Kestävyiden eri ulottuvuuksien vaikutusten yhteisarvioinnin toimintatapa on kehitetty ja sen käytöstä on sovittu.
- Vaikutusten ennakoarviointi ohjaa päätöksenteon valmistelua.
- Vaikutusten jälkiarviointi on käytössä VN päätöksenteossa.
- Ilmiölähtöinen budjetointi toteutuu yhteisesti sovituisissa väestön hyvinvoinnin kannalta keskeisissä prosesseissa ja uudistushankkeissa.

Hyvinvointitalous on osa alueiden ja kuntien päätöksentekoa siten, että asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen on kiinteä osa talouden ja toiminnan suunnittelua ja siinä otetaan huomioon ekologinen kestävyys. Hyvinvointia edistetään yhteistyössä kuntien, alueellisten toimijoiden, järjestöjen, yritysten ja kuntalaisten kanssa. Tämä ilmenee seuraavissa paikallisissa ja alueellisissa prosesseissa:

- Kunnilla ja alueilla on käytössä riittävä, ajantasainen tieto asukkaidensa hyvinvoinnin, talouden ja ekologisen kestävyiden tilasta.
- Kunnat ja alueelliset toimijat arvioivat päätöksensä vaikutuksia väestön hyvinvointiin, talouteen ja ekologiseen kestävyteen.
- Kunnat ja alueelliset toimijat toteuttavat palveluita asukkaidensa tarpeiden pohjalta.

- Kunnilla ja alueellisilla toimijoilla on käytettävissään validoituja hyviä käytäntöjä ja riittävät resurssit uusien toimenpiteiden käynnistämiseen.
- Kuntien ja alueellisten toimijoiden viranhaltijoilla ja luottamushenkilöillä on käytössään helposti ymmärrettävää tietoa ja osaamista hyvinvointitalouden toteuttamiseksi ja seuraamiseksi.

3.2 Tietopohjan rakentaminen, indikaattorit, seuranta

Hyvinvointitalouden tietopohja linkittää tiedon hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön tilasta ja kehityksestä. Sen avulla kyetään tunnistamaan näiden osa-alueiden keskinäisriippuvuuksia sekä seuraamaan toteutettujen toimenpiteiden vaikutuksia. Hyvinvointitalous vahvistaa sosiaalisen kestävyuden tuomista osaksi kestävyystarkastelua.

Hyvinvointitalouden mittaamiseen on erilaisia vaihtoehtoja, jotka ovat sidoksissa käytettyihin hyvinvoinnin määrittelyihin ja hyvinvointitalouden lähestymistapoihin. Kansainvälisen kehittämistyön hyödyntäminen on mielekästä Suomen mallin rakentamisessa, jotta voidaan toteuttaa myös vertailua kansainvälisesti.

Hyvinvointitalouden edistämiseksi on tunnistettu seuraavia tietopohjan kehittämiskohteita:

- Moniulotteisen ja mahdollisimman ajantasaisen hyvinvointitarkastelun kehittäminen, jossa sovelletaan monipuolisesti kotimaisia tietoaineistoja.
- Taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset indikaattorit muodostavat kukin oman kokonaisuutensa, mutta niiden väliset rajapinnat tulisi täsmentää ja pyrkiä muodostamaan niiltä osin yhteismitallisia indikaattoreita. Aktiivisessa kansainvälisessä tilastoyhteistyössä Suomi on painottanut yhteismitallisten ja vertailukelpoisten indikaattoreiden standardointia. Pohjoismaisten hankkeiden (Nososco, Nomesco, NOVI) puitteissa koottava tietosisältö ja näiden luoma tietöekosysteemi tulee arvioida ja hyödyntää päällekkäisen työn välttämiseksi. Yhteistyö näiden hankkeiden kanssa mahdollistaa terveys- ja yhteiskuntaindikaattorien osalta nykyistä nopeamman ja tehokkaamman tiedonkeruun ja jakelun.
- Luodaan indikaattorialusta, johon olemassa olevasta tiedosta voidaan poimia indikaattoreita, indikaattorikokoelmia kohtuullisella panoksella. Tässä yksi mahdollisuus olisi tehdä kansallinen indikaattorialusta ja tämä sen osaksi.
- Indikaattoreita valittaessa ja mittareita muodostettaessa nostetaan esille ilmiöitä, joilla on ajallinen ulottuvuus (mm väestökehitys, elinkaaritulojen ja varallisuuden muodostus, koulutuksen, köyhyyden ja huono-osaisuuden

periytyminen), joihin voidaan politiikalla vaikuttaa, ja joissa huomio on sukupolvien vertailussa.

- Lisätään vaikuttavuustiedon tuottamista toteuttamalla yhteiskunnallisia kokeiluita, toimenpiteiden vaiheistettua käyttöönottoa, tai muita toimia, jotka mahdollistavat toimenpiteen vaikuttavuudenluotettavan arvioinnin.⁵
- Subjekttiivisen, koetun hyvinvoinnin, sisällyttäminen seurantaan on tärkeää. Kansantalouden kasvutilinpidon hyödyntämiseksi on tarvetta yhteiskunnan kokonaisvarallisuuden (inclusive wealth) ja sen eri osatekijöiden laskennalle ja seurannalle.
- Kokonaiskuvan muodostamiseksi moniaineeksista seurantatietoa on jalostettava tulkinnoiksi hyvinvoinnin tilasta. Yksi vaihtoehto tehtävään on riippumaton asiantuntijafoorumi tai tiedepaneeli, jolla on riittävä asiantuntemus hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien materiaalisista ja aineettomista tekijöistä. Tässä voidaan hyödyntää yhteistyötä nykyisten toimielinten (esimerkiksi talouspolitiikan arviointineuvosto, ilmastopaneeli ja kestävyyspaneeli) sekä virkavalmistelussa olevan hyvinvointi- ja terveyspolitiikan arviointi- ja seurantaelimen kesken.
- Hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia sekä kokonaiskuvaa koskevia tuloksia on tärkeä tarjota selkeässä muodossa ja seurata säännöllisesti ministeriöissä, eduskunnassa ja mediassa. Yksi vaihtoehto on toteuttaa vuosittainen hyvinvointikatsaus, tai hyvinvointiraportti, johon sovittu tietopohja kootaan, ja kunkin vuoden katsauksessa olisi lisäksi tarkempi kuvaus ajankohtaisesta teemasta.

Tällä hetkellä hyvinvointitalouden tietopohjan kehittämistyötä toteutetaan jo erilaisissa prosesseissa kuten osana kestävän kasvun ohjelmaa sekä osana kansainvälistä yhteistyötä (esim. WHO:n Euroopan alueosaston New Economic Expert Group työskentely). Lisäksi kansallinen datahuone -pilotti⁶ tukee päätöksentekoa tukevan tietopohjan vahvistamista, jolloin sitä olisi mahdollista hyödyntää myös hyvinvointitalousajattelua koskevan tietopohjan muodostumisessa.

Lopuksi on hyvä tunnistaa, että päätöksiä on tehtävä epätäydellisen ja epävarman tiedon pohjalta. Riskikohtien etukäteinen paikantaminen, jälkikäteisarvioinnin mahdollistaminen ja valmius korjata päätöksiä auttavat uudistusten läpiviennissä. Lisäksi tällä hetkellä on meneillään paljon kehittämistyötä, mikä vastaa osittain myös hyvinvointitaloutta koskevan tiedon tarpeisiin.

5 [Vaikutusarvioinnit osaksi päätöksentekoa - Miten varmistamme politiikassa, että teemme oikeita asioita](#)

6 [Data-analyysin hyödyntäminen päätöksenteossa – miten mennä täältä sinne?](#)

3.3 Hyvinvointitalous valtionhallinnon prosesseissa

Hyvinvointitalous toteutuu nykyistä paremmin osana valtionhallinnon prosesseja. Se edellyttää laaja-alaista ja poikkihallinnollista lähestymistapaa. Seuraavassa on tunnistettu valtionhallinnon prosesseja, joihin hyvinvointitalous on mahdollista sisällyttää. Lisäksi tarkastellaan lyhyesti myös hyvinvointitalousajattelun toteuttamista EU-ohjausjaksossa. Valtionhallinnon ohella hyvinvointitalous toteutuu alueellisessa ja paikallisessa päätöksenteossa. Tavoitteena on, että eri tasoilla tapahtuva päätöksenteko toteuttaa hyvinvointitalousajattelua, koska vain näin voidaan saada aikaiseksi yhteiskunnallinen muutos, jota hyvinvointitalouden avulla tavoitellaan.

Hyvinvointitalouden ohjausta ja seurantaä kehitettiin vuosina 2021-2022 VN-TEAS -rahoitteisessa Sosiaaliturvan indikaattorit hyvinvointitaloudessa -hankkeessa⁷, joka käsitteli hyvinvointitaloutta kansallisesti ja kansainvälisesti että erityisesti osana sosiaaliturvauudistusta. Hankkeen johtopäätöksenä nostettiin esiin kolme asiakokonaisuutta hyvinvointitalouden ohjauksen ja seurannan kehittämiseksi: ekologisen kestäväyden kytkeminen osaksi hyvinvointitaloudellisen ohjauksen kehittämistä, työkalujen kehittäminen yhtäaikaaisesti eri hallinnon tasoille sekä osallisuuden vahvistaminen hyvinvointitalouden suunnittelussa ja toimeenpanossa. Hanke kuvasi seitsemän kansainvälistä esimerkkiä hyvinvointitaloudellisen ohjauksen malleista, jotka vaihtelivat informoinnista laajaan kansalliseen strategiaan. Hanke tunnisti neljä Suomen kontekstiin soveltuvaa hyvinvointitaloudellisen ohjauksen ideaalimallia; nykyisiin päätöksenteon rakenteisiin perustuvan ohjauksen, keskitetyn ohjauksen, parlamentaarisen ohjauksen ja nöyrän ohjauksen mallit. Mallien tarkemmaksi määrittämiseksi ja ohjausmallien kehityssuuntien priorisointiin ehdotettiin kehittämisstrategiaa, jonka kautta valikoidaan ja kokeillaan varsinaista ohjausmekanismia valtioneuvoston tasolla – esimerkkeinä hallitusohjelman seuranta ja budjettiprosessi.

Valtioneuvoston keskeinen strateginen ohjausmenetelmä on hallituksen laatima hallitusohjelma, jossa on sovittu hallituksen tärkeimmistä tehtäväalueista. Toimeenpanosuunnitelma täsmentää hallitusohjelman painopistealueiden keskeiset tavoitteet, hankkeet ja valmisteluvastuut poikkihallinnollisiksi politiikkakokonaisuuksiksi.

Tulevaisuuskatsaukset valmistellaan virkamiestyönä ministeriön kansliapäällikön johdolla. Niiden tavoitteena on tuottaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja hallitusneuvottelujen pohjaksi tilanne- ja kehitysarvioita yhteiskunnan tilasta ja poliittista päätöksentekoa edellyttävistä kysymyksistä. Kaikki ministeriöt ovat mukana ministeriöiden yhteisessä ennakointityöryhmässä, joka kehittää strategista ennakointia päätöksenteon pohjaksi.

⁷ Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia : Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa

Valtion ohjausjärjestelmät ovat jatkuvassa muutoksessa. Yksittäisten ja selkeästi rajautuvien asiakokonaisuuksien sijaan ohjauksessa kohdataan lisääntyvästi hallinnonalojen rajat ylittäviä ilmiöitä. Systemistä muutosta ei saada aikaiseksi sektoreittain rakentuvien toimintatapojen kautta ja vain perinteisten säädös- ja resurssiohjauksen keinoin. Yhteenkietoutuneiden ja kompleksisten politiikkakysymysten haltuunotto ja niiden ohjaaminen vaatii kokonaisvaltaista näkemystä sekä erilaisia ohjauskeinoja ja niiden yhdistelmiä.⁸

3.3.1 Strategisten tavoitteiden asettaminen

Nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin turvaaminen on jo nykyisin talouspolitiikan tavoite. Hyvinvointitalouden keskeisin strateginen linjaus on siinä, miten saadaan hyvinvoinnin kaikki osatekijät samanaikaiseen tarkasteluun. Alle on koottu tavoitteiden asettamista tukeva kehikko sekä toimet, jolla tavoitteiden asettaminen mahdollistuu.

Hyvinvointitalouden strategisten tavoitteiden asettamisessa voidaan hyödyntää OECD:n Hyvinvoinnin kehikkoa lähtökohtana:

1. Hyvinvoinnin osa-alueet ja indikaattorit tunnistavat yksilön hyvinvoinnin tekijät.
2. Hyvinvointitalouden tavoitteita tarkastellaan panosten ja tulosten lisäksi tuotosten (mm. taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöä koskevien elinolosuhteiden, tulevien sukupolvien valinnan mahdollisuuksien) kautta.
3. Hyvinvoinnin tuotoksia ei tarkastella keskiarvojen mukaan, vaan myös niiden jakautumisen perusteella huomioiden myös sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden sekä yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon.
4. Hyvinvoinnin tarkastelussa otetaan huomioon subjektiiviset näkökulmat objektiivisten mittareiden rinnalla.

Edellä mainittujen toteuttamiseksi on tunnistettu muun muassa seuraavia toimia:

1. Rakennetaan hyvinvointitalouden seurantaindikaattorien "kojelauta". Tämä vaatii jatkuvan prosessin, jolla saadaan tarkempia mittareita, laadukkaampaa tietoa ja vertailukelpoisia mittareita.
2. Muokataan julkisen sektorin järjestelmiä ja prosesseja niin, että hyvinvointitalouden strateginen tavoite integroidaan niiden toimivaksi osaksi. Ohjausmalli sovitetaan osaksi olemassa olevia rakenteita. Pitkän

⁸ [Government steering Beyond 2020 : From Regulatory and Resource Management to Systems navigation](#)

aikavälin tavoitteeksi on mahdollista valita ns. nöyrän ohjauksen malli⁹, jossa päätöksentekijöiden vastuulla on strateginen tavoitteisto ja budjetointi, mutta ratkaisujen kehittäminen olisi toimijoilla.

3. Asetetaan prioriteetit hyvinvointia edistävälle investoinneille. Prioriteettien muodostamisessa avainasemassa tulee olla investoinnit, joissa hyvinvointituotokset yhdistyvät luonnon järjestelmien turvaamiseen, pitkän aikavälin kestäväan talouteen ja hyvinvointivaltion rahoitus pohjan vahvistamiseen. Luonnonjärjestelmien turvaaminen edellyttää huomion kiinnittämisen luonnonvarojen kestäväan käyttöön, kiertotalouteen, saasteiden ja jätteiden vähenemiseen, ilmastonmuutoksen torjuntaan sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Investoinnit, joilla voidaan luoda ns. hyvän kehä, tulee olla hyvinvointitalouden strategian toteuttamisessa korkealla. Prioriteettien asettamisessa tarvitaan tutkimustietoa ja ennakoarviointia toimien vaikutuksista. Lisäksi vaikutuksia tulee mahdollisuuksien mukaan arvioida myös toimien käynnistyttyä, jolloin valittuja toimenpiteitä voidaan uudelleen suunnata tai tarvittaessa pysäyttää haitallinen tai tehoton toiminta. Tässä keskeistä on uudistusten toteuttaminen siten, että jälkikäteisarviointi on mahdollista. Prioriteettien asettaminen vaatii poikkihallinnollisuutta, erilaisten osatekijöiden yhteisvaikutusten ymmärtämistä ja käsitystä siitä, millaisilla politiikkatoimenpiteillä saavutetaan paras mahdollinen tulos. Prioriteettien asettelussa tarvitaan myös kansalaisyhteiskunnan osallistumista.

3.3.2 Kestävyysohjaus

Pääministeri Sanna Marinin hallitus käynnisti syksyllä 2020 valmistelun hallituksen kestävyystiekartasta. Kestävyystiekartta käsiteltiin osana kevään 2021 kehysriihettä ja julkaistiin huhtikuussa 2021¹⁰. Kestävyystiekartan seurantaraportti julkaistiin marraskuussa 2022, analyysit siihen oli tehty helmikuuhun 2022 mennessä. Kestävyystiekartalla hallitus teki näkyväksi hallitusohjelman tavoitteen sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskunnasta. Kestävyystiekartta kokooa kolmen kestävyuden ulottuvuuden elementit tasapainoiseksi kokonaisuudeksi ja näyttää sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden keskinäiset kytkökset. Kestävyystiekartassa kuvataan sosiaalisen,

⁹ Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia: Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa

¹⁰ Hallituksen kestävyystiekartta : Tiekartan edistyminen ja jatkovalmistelun kokonaisuudet

taloudellisen ja ekologisen kestävyysnäkymän nykytila sekä hallituksen tavoitteet 2030-luvulle mentäessä. Kestävyystiekartta tunnistaa myös ne keskeiset teemat ja aihealueet, joissa tarvitaan lähitulevaisuudessa sekä pidemmällä aikavälillä uusia poliittisia toimia ja avauksia.

Raportissa kestävyysnäkymän eri ulottuvuuksien toisiaan tukeva kestävyys on tavoiteltava asia Suomelle. Sen kautta yhteiskunnan puskurin-, jousto- ja toimintakyky eli resilienssi nykyisiä ja tulevia kriisejä kohtaan vahvistuu. Kyse on yhtä lailla ihmisten keskinäisestä luottamuksesta ja siitä, miten ruoka ja terveys turvataan hyvinvoivalla luonnolla sekä siitä, miten taloudesta huolehtimisella varmistetaan yhteiskunnan toimivuus. Puskurikyvyllä voidaan välttää suuret heilahtelut yhteiskunnan toiminnassa ja edetä suunnitelmallisesti ja oikeudenmukaisesti eteenpäin. Kestävyystien sijoittaminen on investointia tulevaisuuteen: tuloksia syntyy lyhyellä aikavälillä, mutta niiden vaikutus tähtää erityisesti tulevaisuuteen – vuosien ja vuosikymmenien päähän.

Hallituksen Kestävyystiekartta viitoittaa paitsi Suomen yhteiskuntaa, myös muita maita kestävä kehityksen poluille. Suomi on ollut kansainvälisissä arvioinneissa maailman parhaiten kestävyystien edistävä kansakunta jo useana vuotena. Viimeisenä kahtena vuotena Suomi on arvioitu maailman parhaimmaksi. Suomi on arvioitu myös maailman onnellisimmaksi maaksi. Suomi nähdäänkin usein esimerkkinä, jota kannattaa seurata. Vuonna 2015 hyväksytty Agenda 2030 toimeenpano on puolivälissä. Suomi osoittaa, että se kykenee pohtimaan kriittisesti omia kestävyystien haasteitaan ja etsimään niihin uudenlaisia lähestymistapoja. Kestävyystien toteuttamista ei saada tämän hallituksen aikana valmiiksi, eikä seuraavankaan. Kestävyystiekartan 2022 raportissa käsitellään pilotointien kautta politiikkakohereensia sekä esitellään eri maiden lähestymistapoja kestävyystien toteuttamiseen ja johtamiseen.

Kestävyystien toteuttamista suunnitellaan parhaillaan virkamiestyönä valtioneuvoston toiminnaksi. Sen tarkoitus on yhdistää eri kestävyystien ajattelumallit (kuten hyvinvointitalous, vihreä siirtymä, planetaarinen terveys ja -hyvinvointi) yhdeksi kokonaisuudeksi, joka tuottaa säännöllisiä ja laajapohjaisia arviointia kestävyystien eri ulottuvuuksista politiikan suunnittelun ja päätöksenteon perustaksi. Siinä on seurannan lisäksi tulevaisuusorientaatio. Sen tehtävänä on kasvattaa yhteiskunnan kykyä laajaan kestävyystien muutokseen sekä luoda valmiuksia kestävä toiminnalle uusien, vielä tunnistamattomien kriisien aikana.

3.3.3 Taloudellinen ohjaus, budjettiprosessit

Julkisen talouden ohjausprosessit ovat myös hyvinvointitalouden kannalta keskeisiä. Keväisin linjattava nelivuotinen julkisen talouden suunnitelma on seuraavan vuoden talousarvioesityksen valmisteluohje hallinnonaloille. Ministeriöt toimittavat toukokuun loppupuolella momenttikohtaiset ehdotukset määrärahoista talousarvioon.

Hallinnonalojen ehdotuksissa tulee ottaa huomioon julkisen talouden suunnitelman linjaukset muun muassa menokehyksistä. Ministeriöiden arviot määrärahatarpeista perustuvat maaliskuussa päivitettyyn ja julkisen talouden suunnitelman yhteydessä julkaistavaan VM:n suhdanne-ennusteeseen.

Määrärahaehdotukset käsitellään valtiovarainministeriössä kesän aikana. Aluksi virkamiehet muodostavat oman, kevään julkisen talouden suunnitelmaa noudattelevan kantansa ehdotuksiin ottaen huomioon uusimmat tiedot meno- ja tuloarvioiden ei-harkinnanvaraisista muutostarpeista. Virkamieskanta esitellään elokuun alussa valtiovarainministerille ns. VM:n sisäisessä budjettiriihessä. Tässä vaiheessa ministerin on mahdollista tehdä esitykseen omia muutoksiaan.

Valtiovarainministeriön budjettiehdotus annetaan tiedoksi ministeriöille ja julkaistaan. Muutama päivä myöhemmin ministeriöt toimittavat valtiovarainministeriöön vastineensa budjettiehdotukseen. VM:n budjettiosaston virkamiehet kommentoivat vastineet valtiovarainministerille, jonka johdolla käydään asianomaisten ministereiden kanssa neuvottelukierros, ns. kahdenväliset neuvottelut. Nämä kahdenväliset neuvottelut luovat pohjaa hallituksen neuvottelulle.

Neuvottelukierroksen jälkeen hallitus käsittelee valtiovarainministeriön laatimaa uusimman valtiovarainministeriön ennusteeseen pohjautuvaa talousarvioehdotusta budjettiriihessään, joka nykyisin kestää pari päivää. Budjettiriihessä hallitus neuvottelee ja hyväksyy talousarvioesityksen sisällön.

Valtiovarainministeriö viimeistelee hallituksen talousarvioesityksen neuvottelutuloksen mukaisesti, jonka jälkeen se esitellään raha-asiainvaliokunnalle ja sitten valtioneuvoston yleisistunnolle. Talousarvioesitys annetaan eduskunnan käsiteltäväksi eduskunnan syysistuntokauden alkaessa syyskuussa. Tyypillisesti hallitus antaa eduskunnalle täydentävän talousarvioesityksen marraskuussa ennen kuin valtiovarainvaliokunta on antanut mietintöään.

3.3.4 Vaikutusten ja toiminnan arviointi

Vaikutusten arviointi

Vaikutusten arviointi on muun muassa lainsäädännön, viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien valmisteluun liittyvä prosessi, jonka tavoitteena on tukea valmistelua, toteutusta ja seuranta sekä valmistelua koskevaa julkista keskustelua. Arviointi tuottaa

ensisijaisesti tietoa valmisteltavan ehdotuksen ja sen vaihtoehtojen vaikutuksista. Lisäksi arvioinnin tavoitteena on osallistumisen ja yhteistyön tukeminen sekä ristiriitojen käsittely.

Tietoon perustuvan päätöksenteon edistämiseksi tarvitaan luotettavia, tutkimustietoon nojaavia vaikutusarviointeja. Se edellyttää osaamisen metodologista parantamista ja määrällistä lisäämistä sekä tutkimusaineistojen saatavuuden helpottamista nykyisestä. Tietopohjaa on paljon mutta hajallaan ja sen asiantunteva yhdistäminen tarvitsee tuekseen selkeän, ymmärrettävän ja laajasti hyväksytyyn hyvinvointitaloudellisen tarkastelukehikon.

Osana hyvinvointitaloutta voidaan ajatella, että päätösten laadukas valmistelu toteutetaan myös riittävän osallistavasti kuunnellen keskeisimpiä ryhmiä jo valmisteluvaiheessa. Päätösten valmistelun ja vaikutusarvioinnin riittävä resursointi voidaan ajatella jo itsessään hyvinvointitalouden toimenpiteenä. Kyse on myös riittävän ja selkeän tiedon kokoamisesta päätöksentekijöille. Tarvitsemme myös tietoa siitä, miten vaikutusarviointitieto on muuttanut päätöksentekoa ja toimintakäytäntöjä.

Vaikutusarviointien vahvistaminen edellyttää tarpeiden kartoittamista, jotta arvioinnissa kyetään nykyistä paremmin ja tasapuolisemmin ottamaan huomioon kestävyiden eri ulottuvuudet. Tärkeää olisi pilotoida käytäntöjä lainsäädäntöhankkeissa ja isoissa rakenteellisissa uudistuksissa ja ohjelmissa. Vaikutusten ennakoarvointi perustuu olemassa olevaan tutkimukseen, joka puolestaan tyypillisesti perustuu aiemmin tehtyjen uudistusten jälkiarviointiin. Luotettava jälkiarviointi on mahdollista vain, jos uudistuksen toimeenpano tuottaa vertailukelpoisia ryhmiä, joihin uudistus vaikuttaa eri tavalla. Vaikuttavuutta koskevan tietopohjan kehittämiseksi jälkiarvioinnin suunnittelu tulisi integroida osaksi säädösvalmistelua.¹¹

Toiminnan arviointi

Kunkin organisaation on itse arvioitava toimintaansa, sen tehokkuutta, vaativuutta ja vaatimuksenmukaisuutta. Valtiontaloudentarkastusvirasto (VTV) tarkastaa valtion taloudenhoitoa sekä valvoo finanssipolitiikkaa ja puolue- ja vaalirahoitusta. Toiminnallaan VTV varmistaa, että valtion varoja käytetään eduskunnan tahdon mukaisesti, lakeja noudattaen ja järkevästi. VTVn finanssipolitiikan valvonnan tavoitteena on vakaa ja kestävä julkinen talous sekä läpinäkyvät ja ymmärrettävät finanssipolitiikan säännöt. VTV seuraa ns. finanssipoliittisen lain nojalla finanssipolitiikkaa ohjaavien sääntöjen asettamista ja noudattamista sekä julkiselle taloudelle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

¹¹ [Vaikutusarviointit osaksi päätöksentekoa - Miten varmistamme politiikassa, että teemme oikeita asioita](#)

3.3.5 Hyvinvointitalouden toteutumista tukeva lainsäädäntö

Lainsäädännön mahdollisuuksia hyvinvointitalouden toteuttamisessa on hyödynnetty esimerkiksi Walesissa, jossa ylisukupolvinen lainsäädäntö tukee hyvinvointitalousajattelun toteutumista. Italiassa puolestaan budjettilain uudistaminen vuonna 2016 vahvisti hyvinvoinnin kehittymistä raportoivan BES-liitteen asemaa budjettiprosessissa. BES-liitteessä tarkastellaan yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä erityisten hyvinvointi-indikaattorien kautta. Hyvinvointitaloudellisen ohjauksen kehittäminen on joissakin maissa toisaalta myös vaikuttanut lainsäädäntöön. Skotlannissa hyvinvointitaloudellinen ohjausmalli on organisaation strategiassa ja hallinnolle on asetettu kansalliset tulostavoitteet osana ohjausmallia. Kansallisten tulostavoitteiden kautta on 2010-luvun lopulla määriteltä useampikin Skotlannin hallituksen valmisteleva käytännön hanke, politiikkaohjelma tai lainsäädäntöpaketti. Islannin ohjausmallissa keskeistä on sen suora kytkös hallitusohjelmaan ja hallituspolitiikan ohjaukseen. Esimerkiksi lapsi- ja perhepolitiikan saralla strategisista hyvinvointiprioriteeteista lähtenyt prosessi vuosina 2019-2021 johti siihen, että parlamentissa hyväksyttiin hallituksen esityksestä lakialoite, jossa edellytettiin parempaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamista, nopeita ja tehokkaita toimenpiteitä lasten ja nuorten tarpeisiin vastaamiseksi sekä sektorirajat ylittävää yhteistyötä eri viranomaistahojen välillä.

3.3.6 EU-ohjausjakso

Eurooppalainen ohjausjakso on EU:ssa toteutettava talous-, finanssi-, työllisyys ja sosiaalipolitiikan koordinointisykli. Se painottuu kunkin vuoden ensimmäiselle puoliskolle. Eurooppalaisen ohjausjakson aikana jäsenmaat mukauttavat budjetti- ja talouspolitiikkansa EU:n tasolla sovittuihin sääntöihin.

EU-ministerineuvostossa hyväksyttiin 24.10.2019 hyvinvointitaloutta koskevat neuvoston päätelmät. Niissä nostettiin esiin eurooppalaisen ohjausjakso merkitys jäsenvaltioiden talouspolitiikkojen koordinoinnin kehyksenä ja välineenä, jolla seurataan sosiaaliseen pilariin kuuluvien keskeisten alojen täytäntöönpanoa. Sosiaali-, työllisyys-, koulutus- ja tasa-arvopolitiikkaan, terveydenhuoltoon ja pitkäaikaishoitoon, eläkkeisiin, köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyvien erityisten suositusten määrä on kasvanut vähitellen, ja tällä hetkellä lähes puolet niistä koskee näitä aiheita. Eurooppalaisessa ohjausjaksossa monialainen yhteistyö sekä talouspolitiikan ja näiden politiikkojen välinen asianmukainen tasapaino ovat näin ollen keskeisessä asemassa.

Suomen kansallisen hyvinvointitalouden toimintaohjelma tulisi integroida eurooppalaisen ohjausjakson mukaiseen talous- ja sosiaalipolitiikan koordinointiin. Useita hyvinvointitalouden tehtävä- ja toimenpidekokonaisuuksia sisältyy jo nyt esim. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin, joka puolestaan on sisällytetty ohjausjaksoon. Joulukuussa 2019

annetussa komission tiedonannossa Euroopan vihreän kehityksen ohjelmasta ilmoitettiin aikomuksesta sisällyttää YK:n kestävä kehityksen tavoitteet eurooppalaiseen ohjausjaksoon. Tämä tukee hyvinvointitalouden toimintaohjelman integroimista osaksi ohjausjaksoa.

Hyvinvointitalouden toimintaohjelmaan kuuluu olennaisena osana kehittää edelleen määrällisiä ja laadullisia tietojen keruumenetelmiä ja tilastollisia menetelmiä. Näiden avulla ihmisten hyvinvointia mitataan ja seurataan säännöllisesti. Myös eurooppalaisessa ohjausjaksossa on nostettu esiin, että poliittinen päätöksenteko ohjausjaksossa tulisi perustua talouspolitiikan indikaattoreiden lisäksi kattavaan analyysiin hyvinvoinnin eri osa-alueista.

3.4 Hyvinvointitalous paikallisessa ja alueellisessa päätöksenteossa

Alueellisella ja kuntatasolla hyvinvointitalous on hyvinvoinnin ja elinvoiman edellytys. Kunnat ja hyvinvointi alueet toteuttavat käytännössä hyvinvointitalouden periaatteita arkipäiväisissä päätöksissään. Hyvinvoinnin edistämiseen tarvitaan kunnissa ja alueilla riittävät resurssit ja riittävä toimintavapaus paikallisiin hyvinvoinnin ilmiöihin vastaamiseen. Hyvinvoinnin edistämisessä tulee keskittyä vaikuttavuuden tuottamisen seuraamiseen prosessien seurannan sijaan. Alueiden ja kuntien tulee myös yhdessä tunnistaa yhteistyönsä vaikutukset asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen. Tämä vaatii toimivia vuorovaikutus- ja tiedonvälityskanavia sekä yhteistyötä järjestöjen, yritysten sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Kuntia ja hyvinvointialueita tulee myös kannustaa vahvemmin osaamisen kehittämiseen ja vaikuttavien ratkaisujen kokeilemiseen.

Suomessa on hyvät edellytykset viedä hyvinvointitalousajattelu eri hallinnontasolle. Suomessa eri hallinnontasojen väliseen yhteistyöhön on olemassa toimivia käytäntöjä. Esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä valtion ja kuntien yhteiset prosessit ovat toimineet jo vuosikymmenien ajan varsin sujuvasti. Aluepolitiikassa valtion ja maakuntien välinen yhteistyö on niin ikään osoittanut sen, että erilaisia hallinnan ja politiikan ohjauksen prosesseja voidaan edistää Suomessa dialogisesti ja vuorovaikutteisesti mutta silti tehokkaasti.

3.4.1 Kuntien tarkastuslautakuntien rooli paikallisella tasolla

Kunnan tarkastuslautakunnan keskeisimpänä tehtävänä on arvioida, ovatko kunnanvaltuuston talousarviossa asettamat tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Valtuuston

asettamien sitovien toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta annetaan selvitys toimintakertomuksessa. Valtuusto voi asettaa myös sellaisia toiminnan ja talouden tavoitteita, jotka eivät sisälly talousarvioon. Myös näiden toteutumisen arviointi on lautakunnan tehtävä.

Arvioinnin tulee olla objektiivista ja luotettavaa, ja sen tulee tukea päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä. Arviointi voi perustua muun muassa kuntastrategiaan, talousarvioon ja -suunnitelmaan, päätöksiin, tilinpäätökseen, raportointitietoon ja muuhun tarkastuslautakunnan hankkimaan tietoon. Arviointi tulee kohdistaa tuloksellisuuden kannalta keskeisiin tavoitteisiin ja toimintoihin. Jos kuntastrategiassa tai muussa päätöksenteossa on uutena asiana tullut mukaan esimerkiksi lapsilähtöisyys, olisi tarkastuslautakunnan tehtävänä arvioida sen näkymistä kunnan toiminnassa..

Arvioinnin tulokset raportoidaan vuosittain valtuustolle annettavassa arviointikertomuksessa. Kertomus käsitellään valtuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Kunnanhallituksen tulee antaa valtuustolle lausunto toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt tai aikoo ryhtyä arviointikertomuksessa esitettyjen havaintojen johdosta. Tarkastuslautakunnan tulisi seurata toimenpiteiden toteuttamista.

3.5 Tutkimus ja osaaminen

3.5.1 Tutkimuksen suuntaaminen

Sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten tekijöiden yhteisvaikutusten tarkastelu edellyttää tuekseen monitieteistä tutkimusta. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää indikaattorien rakentamisessa, nykytilanteen seurannassa ja päätösten vaikutusten arvioinnissa. Uskottavat vaikutusarviot vaativat tuekseen tutkimustietoa aiempien päätösten vaikutuksista.

Vaikutusarviointien on tärkeä kattaa eriarvoisuusvaikutusten analyysin, mihin rekisteriaineistot ja standardisoidut mikrosimulointimenetelmät antavat mahdollisuuksia. Simulointien lisäksi on tärkeä tutkia myös ihmisten tosiasiallista käyttäytymistä, mihin puolestaan luonnolliset koeasetelmat antavat mahdollisuuksia. Lisäksi tarvitaan subjektiivisen hyvinvoinnin näkökulman sisällyttämistä arviointeihin.

3.5.2 Osaamisen vahvistaminen

Hyvinvointitalouden toteuttaminen edellyttää osaamista päätöksenteon prosesseihin osallistuvilta kuin myös tietopohjaa tuotavilta toimijoilta. Päätösten valmistelijoiden on tärkeä tarkastella valmisteltavaa asiaa moninäkökulmaisesti ja pohdittava vaikutuksia eri tahoihin ja kohderyhmiin. Valmisteluosaaminen pitää sisällään myös poikkihallinnollisen yhteistyön, eri sektoreiden osallistamisen sekä mahdollisimman avoimen valmistelun.

3.5.3 Vaikuttaminen ja viestintä – Osallisuuden ja luottamuksen vahvistaminen

Hyvinvointitaloudessa pyritään ymmärtämään, mikä on ihmisille ja yhteisöille tärkeää hyvinvoinnissa nyt ja tulevaisuudessa, ja miten taloudelliset ratkaisut tätä tukevat. Eri maissa on hyvinvointia ja sen merkitystä lähestytty ja pyritty ymmärtämään eri tavoin. Osa on ottanut lähtökohdaksi teoreettisen viitekehyksen, osa on hyödyntänyt taas erilaisia osallistavia menetelmiä sekä tiedonkeruita. Tärkeää on ymmärtää ihmisten näkemyksiä ja odotuksia ”tulevasta hyvinvoinnista”. Hyvinvointi tulisi nähdä prosessina ja lopputuloksena. Hyvinvointi perustuu vuorovaikutukseen, osallisuuteen ja luottamukseen.

Hyvinvointitalouden peruslähtökohtiin sisältyy tavoite kaikkien yhdenvertaisuudesta ja osallisuuden vahvistamisesta mukaan lukien sukupuolten tasa-arvo. Tämän edellytyksenä on myös autonominen ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta. Elinvoimainen, erilaiset kansalaisryhmät mukaa ottava kansalaisyhteiskunta on oleellinen osa talouden ja hyvinvoinnin kokonaisuutta. Autonomisen kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen, edistäminen ja arviointi tulee olla osa valtiollista, alueellista ja paikallista päätöksentekoa.

Hyvinvointia kuvaavaan tietoon olisi hyödyllistä sisällyttää kansalaisyhteiskuntatieto, joka sisältää järjestötoimintaa koskevaa tietoa sekä kansalaistoiminnan tuottamaa tietoa eri ilmiöistä ja eri kohderyhmien tilanteesta. Hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta ja kumppanuutta tulee kehittää niin, että myös tämä tieto on käytettävissä päätöksenteon valmisteluissa ja päätöksissä. Tieto tukee myös päätöksenteon vaikuttavuusarviointia.

Yksityisen sektorin roolista hyvinvointitaloudessa ei ole vielä käyty laajempaa keskustelua Suomessa. Kansainvälisesti yksityisen sektorin roolista ja yhteistyöstä on esimerkkejä. Näiden esimerkkien kokoaminen ja Suomeen sopivan toimintamallin rakentaminen on aiheellista, jotta hyvinvointitalous toteutuu laajasti eri yhteiskunnan sektoreilla.

4 Osa III Suositukset hyvinvointitalouden edistämiseksi 2023 - 2025

4.1 Suositukset

1. Jatketaan hyvinvointitalouden ohjausmallin valmistelua

- a. Määritellään sosiaalisen kestävyuden tarkastelukehikko, jota käytetään osana kokonaiskestävyyden tarkastelua. Määritellään kehikkoon sopivat indikaattorit hyvinvointitalouden seurantavälineeksi. Hyödynnetään määrittelyssä poikkiteollista tutkimusta ja asiantuntemusta.
- b. Asetetaan riippumaton sosiaalisen kestävyuden asiantuntijafoorumi tai tiedepaneeli. Sen tehtävänä on vahvistaa ymmärrystä sosiaalisesta kestävyydestä muodostamalla kokonaiskuva ja jalostamalla monitieteistä tietoa hyvinvoinnin tilasta tukemaan päätöksentekoa. Tehtävää voi hoitaa myös jo olemassa oleva ryhmä, jolla on riittävä asiantuntemus hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien tekijöistä.
- c. Hyvinvointitaloudelliseen ohjausmalliin sisällytetään säännöllisesti julkaistava raportti tai keskeisiin raportteihin lisätään hyvinvointitaloudellinen osio.
- d. Sisällytetään hyvinvointitalous osaksi valtioneuvoston ohjausta – hyvinvointialueiden suunnitteilla oleva ohjaus ”pilottina”.

2. Selvitetään, miten hyvinvoinnin seuranta osana kestävyysajattelua saadaan nykyistä vahvemmin osaksi valtion, alueiden ja kuntien keskeisiä päätöksenteon prosesseja

- a. Tarkasteltavia keinoja ovat mm. hyvinvointinäkökulman kokonaisvaltaisempi sisällyttäminen päätöksentekoa tukevaan tietopohjaan (esimerkiksi suunnitelussa käytettävät ennusteet ja ilmiölähtöinen budjetointi).
- b. Selvitetään mahdollisuuksia sisällyttää hyvinvoinnin tilaa kokoavaa asiantuntijatietoa hallituksen päätöksenteon vakiintuneisiin prosesseihin.

3. Vaikutusarviointien kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen

- a. Pilotoidaan vaikutusarviointia hyvinvointitalouden näkökulmasta 1-2 lainsäädäntöhankkeessa/uudistuksessa. Pilottien pohjalta kartoitetaan tarpeet vaikutusarviointien kehittämiseksi, jotta niissä kyetään nykyistä tasapuolisemmin ottamaan huomioon kestävyden eri ulottuvuudet.
- b. Kehitetään keinoja toimenpiteiden suunnittelun yhteydessä tehtävään jälkikäteisarviointien mahdollistamiseen ja toteuttamiseen. Toteutetaan uudistukset siten, että jälkikäteisarviointi on mahdollista (esim. vaiheistamalla uudistuksen voimaantulo).
- c. Vahvistetaan vaikutusarviointiosaamista ja resursseja mm. ministeriöissä.
- d. Kehitetään ja hyödynnetään arviointimenetelmiä ministeriöissä ja tutkimuslaitoksissa.
- e. Lisätään mahdollisuuksia poikkihallinnolliseen jatkuvaan oppimiseen tukemaan systeemiin ja viheliäisiin haasteisiin vastaamista, kehittämään uusia ohjauksen tapoja julkiselle sektorille ja täydentämään käytettävissä olevaa keinovalikoimaa yhteiskunnallisten monikriisien aikana.

4. EU vaikuttaminen ml. eurooppalainen ohjausjakso

- a. Vahvistetaan hyvinvointipolitiikan ja talouskasvun vastavuoroista suhdetta, tasa-painoista ja monialaista yhteistyötä eri politiikanalojen kesken, tietoperusteisuutta sekä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ja varhaisvaiheen toimia, sosiaalisen pilarin ja YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelman täytäntöönpanon tueksi. Uuden komission työohjelmaan pyritään vaikuttamaan ja neuvoston strategisen ohjelman valmistelussa otetaan huomioon ja vahvistetaan hyvinvointitalousajattelun periaatteita.
- b. Tehostetaan lainsäädäntöaloitteiden ja merkittävien poliittisten aloitteiden hyvinvointivaikutusten arviointia, myös talouspolitiikan kannalta. Parannetaan ja kehitetään yhteistyössä EU:n toimielinten kanssa luotettavia ja kansainvälisesti vertailukelpoisia indikaattoreita, joilla voidaan mitata ja seurata ihmisten hyvinvointia unionissa, ottaen huomioon maakohtaiset tilanteet ja muiden keskeisten kansainvälisten toimijoiden tekemän työn. Varmistetaan indikaattorityössä niiden tarkoituksenmukaisuus.
- c. Kytetään hyvinvointitalousajattelua osaksi uusia aloitteita kuten esimerkiksi mielenterveysaloitteen ja EUn NCD (Healthier Together EU NCD initiative) toimeenpanoa.

5. Osallisuuden vahvistaminen

- a. Vahvistetaan kansalaisyhteiskunnan osallisuutta hyvinvointitalouden työkalujen kehittämisessä sekä varmistetaan inklusiivinen viestintä ja vuorovaikutus osana ohjausmallia.
- b. Järjestetään kansalaisfoorumi tai vastaava muun muassa raporttien julkaisun yhteyteen.
- c. Kehitetään kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja toiminnan vaikuttavuutta kuvaavaa tietopohjaa ja sisällytetään sitä osaksi hyvinvointitalouden tietopohjaa.
- d. Selvitetään erilaisia malleja vahvistaa yksityisen sektorin kanssa tehtävää yhteistyötä ja vuoropuhelua (esim. The Business Purpose Commission for Scotland).

4.2 Suositusten toimeenpano

Toimintaohjelmassa tarkastellaan hyvinvointitalouden toteutumista osana julkisen hallinnon prosesseja. Jotta hyvinvointitalous lähestymistapa juurtuisi osaksi julkisen hallinnon prosesseja on tarpeellista tunnistaa toimeenpanoa tukevat rakenteet sekä kannusteet toiminnan muuttamiseen. Hyvinvointitalouden toimeenpano tarvitsee tuekseen nimetyn ylläpitäjän, ”omistajan”, joka varmistaa poikkihallinnollisen työn etenemisen.

Ministeriöiden tulevaisuuskatsauksissa on nostettu esiin kestävän kehityksen edistäminen. Tämä luo pohjaa hyvinvointitalouden edistämiseksi valtioneuvostossa. Hyvinvointitalouden ohjausryhmässä (8.9.2022) nostettiin esiin mm. seuraavia näkökulmia. Ilmastonmuutos ja ympäristökysymykset ovat läpileikkaava teema TEM:n tulevaisuuskatsauksessa. YM:n tulevaisuuskatsauksen keskeinen viesti on ”Parempi ympäristö tuleville sukupolville”. VM:n tulevaisuuskatsauksessa kestävyysajattelun perustana ovat toimintaympäristön pitkäaikaiset trendit: 1) ilmastonmuutos; 2) väestön ikääntyminen ja alueellisen kehityksen eriytyminen; 3) digitalisaatio; 4) datatalouden merkityksen kasvu ja 5) kansainvälinen muuttoliike. STM:n tulevaisuuskatsauksessa peruslähtökohta on, että kokonaiskestävyys luo hyvinvointia. OKM:n tulevaisuuskatsauksessa avainsanoja ovat osaaminen, osallisuus, luovuus, yhdenvertaisuus ja demokratia. VNK nosti esiin, että kestävyysajattelun näkökulmasta tulevaisuudessa on tärkeää, että luonnon kantokyky tulee huomioiduksi. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen tulee vauhdittaa vihreää siirtymää mahdollistavaa toimintaa ja samalla on ajettava alas kestävää talouskasvua haittaavaa toimintaa.

Suosituksia toimeenpannaan myös osana Hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arviointi-mekanismi -hanketta (2022-2024), joka toteutetaan osana Suomen kestävän kasvun ohjelmaa. Hanke kehittää Suomelle hyvinvointitaloudellista ohjausmallia ja seurantamittareita ja toteuttaa osaltaan tiekartan tavoitteita.

Hankkeessa toteutetaan neljä kokonaisuutta, jotka toimeenpaneavat toiminta-suosituksia:

1. Kansainvälisen vertailutiedon syventäminen hyvinvointitaloudellisesta ohjauksesta ja indikaattoreista erityisesti käytettävyyden näkökulmasta.
2. Kansainvälinen vertailu tavoitteiden asettamisesta hallitusohjelmissa ja näiden tavoitteiden seurannasta.
3. Suomalaisen ohjausmallin kehityssuuntien arviointi ja priorisointi ja kokeilujen tunnistaminen kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.
4. Tietopohjan vahvistaminen hyvinvointitalouden osalta:
 - Suomen hyvinvointitalouden indikaattorityökalun kehittäminen,
 - tiedon ja päätöksenteon vuorovaikutuksen mallintaminen,
 - tapaustutkimusten toteuttaminen hyvinvointi-investointien kustannuksista ja vaikutuksista.

Liite Mahdollisuuksia hyvinvointitaloudentoteuttamiseen – esimerkkejä

Inspiraatioksi

Tässä kuvattujen esimerkkien avulla on pyritty konkretisoimaan hyvinvointitalouden toteuttamisen mahdollisuuksia. Esimerkeissä on tunnistettu hyvinvointitalousajattelun lähtökohdista, mitä sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden näkökulmia niihin sisältyy. Esimerkit eivät ole täydellisiä ja niiden tarkoitus onkin toimia inspiraationa hyvinvointitalouden mahdollisuuksien tunnistamiseen.

Lisäksi valittu jaottelu sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden erilliseen tarkasteluun on jossain määrin keinotekoinen, koska ne ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Kuvausten avulla on mahdollista tunnistaa niitä tahoja, joiden tulisi sitoutua hyvinvointitalouden ohjausmallin käyttöönottoon ja toteutumiseen.

Jatkuva oppiminen – osaamisen kehittyminen ja kehittäminen koko elämänkaaren

Jatkuvalla oppimisella tarkoitetaan koko elämänkaaren jatkuvaa osaamisen kehittymistä ja kehittämistä. Osa jatkuvasta oppimisesta on ohjattua ja tavoitteellista, eri tavoin organisoitua tietojen ja taitojen kasvattamista ja osa työelämässä ja arkipäivässä tapahtuvaa oppimista. Vaikka jatkuva oppiminen käsitteellisesti kattaa koko elämänkaaren, sillä usein viitataan erityisesti

työuran aikaiseen tai työikäisten oppimiseen. Jatkuva oppiminen ulottuu ilmiönä yhteiskunnan eri alueille ja eri hallinnonaloille ja sen kehittäminen edellyttää kokonaisvaltaista, hallinnonalojen rajat ylittävää tarkastelua.

Taloudellinen näkökulma

Työn tuottavuuden kasvulle on kolme keskeistä lähdeä: henkinen pääoma, aineellinen pääoma ja teknologia. Henkinen pääoma tarkoittaa ihmisiin kiinnittyneitä resursseja, joita hankitaan esimerkiksi koulutuksella ja muulla jatkuvalla oppimisella. Aineellista pääomaa ovat tuotannossa käytetyt koneet, laitteet ja muu infra. Teknologia taas on kaikenlaista tietoa siitä, miten tuotantopanosten avulla raaka-aineista saadaan hyödykkeitä, joita kuluttajat käyttävät tarpeidensa tyydyttämiseen¹.

Henkinen tai inhimillinen pääoma edistää työn tuottavuutta, sillä mitä enemmän ihmiset osaavat, sitä paremmin he tekevät työnsä. Henkinen pääoma on yksi keskeisistä keinoista kasvattaa taloutta Suomessa, kun työikäinen väestö pienenee ja päästöjä sekä luonnonvarojen käyttöä tulee vähentää. Vahvan pohjakoulutuksen lisäksi jatkuvalla oppimisella voidaan lisätä työikäisten henkistä pääomaa. Panostukset henkiseen pääomaan nähdäänkin investointeina, jos ne parantavat työn tuottavuutta ja sitä kautta talouskasvua ja taloudellista hyvinvointia. Inhimillisen pääoman lasku on tunnistettu uhkaksi, jolla on vaikutuksia myös talouden kestävyYTEEN.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Hyvinvointitalouden ajatus on, että taloudellisen hyvinvoinnin lisäksi tavoitellaan hyvää elämää. Se ei korosta hyvinvointia välineenä luoda taloudellista kasvua, vaan tavoitteena itsessään. Väestön osaaminen ja ihmisten tunne omasta osaavuudesta ovat keskeisiä hyvinvoinnin elementtejä.

On selvää, ettei kaikki jatkuva oppiminen edes tähtää työn tuottavuuden parantamiseen, vaan sillä on myös muita hyvinvointia ja eriarvoisuuden vähentämistä edistäviä tavoitteita. Jatkuvalla oppimisella voidaan parantaa esimerkiksi ihmisten osallisuutta ja kykyä toimia yhteiskunnassa, työhyvinvointia sekä mahdollisuuksia sopeutua työelämän muutoksiin.

Ekologinen näkökulma

Taloudellisten vaikutusten lisäksi on huomioitava toiminnan vaikutukset ilmastoon ja luonnonvaroihin. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja luonnonvarojen tehokas käyttö sekä kierrättäminen edellyttävät uusien ja olemassa olevien teknologioiden viemistä käytäntöön, osaksi jokapäiväistä työtä.

Uusien teknologioiden lisäksi tarvitsemme kokonaan uusia liiketoimintamalleja, uusien ammattien ylösajoa ja vanhojen alasajoa. Tämä edellyttää työikäisten osaamisen lisäämistä ja uudistamista.

Lasten ja nuorten hyvinvointi turvataan poikkihallinnollisin toimin

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä ongelmien ehkäiseminen ovat koko yhteiskunnan tehtäviä. Siiloutunut, palvelu- tai asiakohtainen tarkastelu ei voi tuottaa ratkaisuja kysymyksiin, jotka ovat lähtökohtaisesti monimutkaisia ja kompleksisia. Lapsen arkea ja elämää

tukevat ratkaisut palveluissa ja elinympäristöissä parhaimmillaan tuottavat hyvinvointia ja ehkäisevät pahoinvointia sekä raskaampien palvelujen tarvetta. Mitä erityisemmistä palveluista on kyse, sitä enemmän ne tuottavat kustannuksia.

Taloudellinen näkökulma

Lähtökohtana on turvata lasten ja nuorten hyvä arki, hyvät kasvu- ja kehitysympäristöt. Tämän toteuttamiseksi on kannattavaa investoida kaikille kuuluviin, universaaleihin palveluihin sekä kohdentaa palveluja riittävän varhaisen tuen tarjoamiseksi. Suomi on taloudellisten haasteiden edessä oleva maa, jonka huoltosuhte on huolestuttavan laskeva. Tässä tilanteessa on erityisen tärkeää pitää huolta tulevista sukupovista, jotta tuetaan heidän tulevaa työ- ja toimintakykyään. Lisäksi jokainen syrjäytynyt nuori on inhimillinen ja taloudellinen menetys.

Suurin osa lapsista on varhaiskasvatuksen piirissä. Varhaiskasvatus tuottaa hyvinvointia ja oppimista vain, jos se on riittävän laadukasta. Laatuun kuuluu riittävä ja pysyvä henkilöstö. Tämä ei tällä hetkellä toteudu tasapuolisesti eri kunnissa. Opiskeluhoitolon palvelut kohtaavat myös kaikki lapset. Tällä hetkellä lapsilla ja nuorilla on ongelmia saada näitä lakisääteisiä palveluja. Tällöin riskinä on, että palvelujen tarpeet kasvavat ja johtavat suurempiin kustannuksiin.

Kaikki lapset ovat syntymästään saakka lastenneuvolan asiakkaita. Äitiys- ja lastenneuvolassa on mahdollista keskustella, havaita, ottaa puheeksi ja antaa tukea sekä ohjata tarvittaessa muihin palveluihin. Näiden resurssien tulee olla vähintään lakisääteisesti määritellyllä tasolla. Tämä tuottaa perheille hyvinvointia ja ehkäisee kalliista korjaavista toiminna syntyviä kustannuksia.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Esimerkiksi koulu on opetustehtävänsä lisäksi lasten kasvuympäristö, jolla on suuri potentiaali tuottaa hyvinvointia ja elämänlaatua, lisätä yhdenvertaisuutta sekä varmistaa tulevaisuuden Suomelle työntekijöitä ja veronmaksajia – turvata inhimillinen pääoma. Koulun hyvällä toimintakulttuurilla on mahdollista tukea lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita ja rakentaa tervettä yhteisöllisyyttä. Hyvä yhteisö, johon jokainen kokee kuuluvansa, vähentää haitallisia ilmiöitä, kuten syrjään jättämistä ja väkivaltaa. Hyvä toimintakulttuuri vaatii hyvää johtamista, sitoutuneita opettajia ja vahvaa opiskeluhoillon tukea.

Negatiivisen kehän katkaiseminen on tärkeää turvattaessa tulevien sukupolvien hyvinvointia. Lastensuojelun sijoitukset ovat olleet vuosikautia kasvussa. Tämä kertoo sekä liian vähäisistä tai toimimattomista matalan kynnyksen palveluista, että koko ekosysteemin haasteista (perheiden stressi, avun puuttuminen, talousongelmat). Myös koulun ja koko yhteiskunnan suorituskeisyys heijastuu erityisesti nuoriin pahoinvointina. Tämä lisää sekä lastensuojelun että mielenterveyspalvelujen tarvetta.

Ekologinen näkökulma

Luontokasvatus ja luontosuhteen vaaliminen on kustannustehokasta hyvinvoinnin lisäämistä. Luonto on elvyttävä ja mielen hyvinvointia lisäävä ympäristö. Hyvän luontosuhteen kehittyminen tarvitsee tuekseen tavoitteellista luonnossa liikkumista, luonnon havainnointia ja vaalivaa toimintaa varhaiskasvatuksesta lähtien.

Luonnossa liikkuminen rauhoittaa ja lisää myös fyysistä hyvinvointia. Luontokasvatuksen ja ekologisen tietoisuuden lisäämisen tavoitteita tulisi lisätä opetussuunnitelmiin. Ekologinen kestävyys rakentuu yhteisesti tietoa, ymmärrystä ja kokemusta lisäämällä.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys uudistaa taloutta ja työntekoa

Suomalainen yhteiskunta on kiperien sosiaalisten ja ekologisten haasteiden edessä. Niiden ratkaisu on yhteiskunnallisten yritysten ytimessä. Niiden liiketoimintaan - ja useimmiten yhtiöjärjestykseen - on kirjattu jo voitonjaosta alkaen toiminnan tarkoitus: yhteiskunnallisen ongelman ratkaiseminen. Tämä missiolähtöisyys takaa, että yritys määritelmällisesti tuottaa ja jakaa hyvää, yritystoiminnan keinoin.

Yhteiskunnallinen yritys ei ole erillinen yritysmuoto, vaan tapa harjoittaa yhteiskunnallisesti vaikuttavaa liiketoimintaa tavoilla, jotka uudistavat taloutta ja työntekoa sekä tuovat uusia ratkaisuja yhteiskunnan kannalta kriittisillä toimialoilla sekä palveluja sinne, minne perinteinen julkinen sektori tai yritykset eivät yllä. Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamuoto voi olla yhdistys, säätiö, osakeyhtiö tai osuuskunta.

Yhteiskunnallisia yrityksiä arvioidaan Suomessa olevan noin 2 500, ja niissä työskentelee noin 61 000 ihmistä. Yhteiskunnallisten yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on yli 5,8 miljardia euroa. Pääosa yrityksistä toimii sosiaali- ja terveysalalla sekä hyvinvointipalveluissa sekä mm. kiertotaloudessa ja ympäristöalalla.

Suomeen perustettiin syksyllä 2021 yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus. Se tarjoaa valtakunnallista neuvontaa ja ohjausta yhteiskunnallista yritystoimintaa harjoittaville tai käynnistävälle yrittäjille ja yhteisöille.

Myös Euroopan komissio haluaa lisätä yhteiskunnallisen yrittäjyyden ja yhteisötalouden menestymisen mahdollisuuksia Euroopassa. Yhteisötalouden kehittämistä on tarkoitus antaa neuvoston suositus alkukesästä vuonna 2023. Suositukset liittyisivät mm. työllisyyspolitiikkaan, valtiontukiin, julkisiin hankintoihin, verotukseen, tutkimukseen, koulutukseen, osamiseen ja koulutukseen, terveys- ja sosiaalipalveluihin, taloudelliseen ja ei-taloudelliseen tukeen sekä tilastointiin ja tiedonkeruuseen.

Taloudellinen näkökulma

Yhteiskunnallisten yritysten potentiaali niin uusien työpaikkojen luomiseen, palvelutuotantoon ja osatyökykyisten työllistämiseen on merkittävä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysala kärsii voimakkaasti resurssipulasta ja ikääntyvässä yhteiskunnassa palveluiden tarve vain kasvaa tulevaisuudessa. Hyvinvointipalvelujen turvaamiseen tarvitaan toimintamalleja, jotka haastavat palveluntuottajat lisäämään tuottavuutta, palvelutoiminnan vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta.

Yhteisölläinen yhteiskunnallinen yrittäjyys on noussut monessa maassa kiinnostuksen kohteeksi erityisesti maaseudun mahdollisuutena kehittää asukkaiden hyvinvointia, työllisyyttä sekä vastata palvelukysyntään. Etätyön lisääntyminen ja monipaikkaisuus luovat lisäpotentiaalia uusien liiketoimintamallien syntymiselle.

Kiertotalous ja tuotteiden uudelleenkäyttö tarjoavat paljon mahdollisuuksia sekä osatyökykyisten että muiden vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen ja myös yhteiskunnallisten yritysten määrän kasvattamiseen.

Työmarkkinoiden murros puolestaan vaikuttaa yritysten ja yrittäjyyden monimuotoistumiseen sekä itsensä työllistäjien määrän kasvuun. Nuorille merkitsee yhä enemmän työn merkityksellisyys, sisältö, työyhteisö, vaikuttamismahdollisuudet sekä työn ja muun elämän yhteensovittaminen. Uuden sukupolven ryhtymisen yrittäjiksi tuonee mukanaan uusista lähtökohdista nousevaa yrittäjyyttä.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Arvo- ja missiolähtöisiin yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyy avoimuus, vahva osallisuus ja demokratia. Ne ovat yhteisöjä, joissa työntekijät kokevat saavansa äänensä kuuluviin. Äänensä kuuluviin saaminen on osa laajempaa osallisuutta ja mahdollisuutta systemaattisesti ja pitkäjänteisesti vaikuttaa omaan työnsuuntaamiseen ja tehtäviin. Aikaansaavissa organisaatioissa kyky vaikuttaa omaan työhön kääntyy myös mahdollisuudeksi kokeilla, tehdä ja oppia itsenäisesti ja yhdessä niin, että päätäntävaltaa on hajautettu sinne missä itse työkään tehdään. Kaikki nämä työnteon ominaispiirteet ovat keskeinen osa yhteiskunnallisen yritystoiminnan arvopohjaa.

Ekologinen näkökulma

Suomi on sitoutunut kiertotalouden edistämistavoitteisiin, joissa ympäristönäkökohtien lisäksi haetaan lisää kilpailukykyä uusien innovaatioiden ja matalan kynnyksen työllisyyden kautta. Sitra ennakoii kiertotalouden piiriin syntyvän 75 000 työpaikkaa lähivuosien aikana. Pelkästään materiaalien uudelleenkäytössä on kymmenien tuhansien henkilötyövuosien potentiaali. Korjaaminen, tekstiilien uudelleenkäyttö sekä mineraaliniukkuus edellyttävät kaikki nimenomaan ihmistyön lisäämistä, jota automatisaatio ja robotisaatio eivät pysty paikkaamaan. Yhteiskunnalliset yritykset ovat jo etenkin uudelleenkäytön suhteen alan pioneereja niin vaikuttavan toiminnan kuin välityömarkkinoiden kautta työllistämisen suhteen.

Myös ihmisten arvomaailma muuttuu. Kuluttajien yhä kasvava kiinnostus hyödykkeiden alkuperää ja eettisiä tuotantotapoja kohtaan on merkinnyt yrityksille tarvetta profiloitua markkinoilla.

Osatyökykyisten työllistyminen - lisää elinvoimaa ja hyvinvointia

Työikäisestä väestöstä 1,9 miljoonalla henkilöllä (55 %) on jokin pitkäaikaissairaus tai vamma. Työhön tai työmahdollisuuksiin oman arvionsa mukaan sairaus tai vamma vaikuttaa 600 000 henkilön kohdalla. Heistä työssä on 400 000 ja työelämän ulkopuolella 200 000. Työelämän ulkopuolella olevista 65 000 haluaisi työskennellä ja arvioi myös olevansa kykeneviä tähän. Osatyökykyisten työllistymiseen liittyy iso hyödyntämätön potentiaali. Työeläkeyhtiö Ilmarisen laskelmien mukaan tämä hyödyntämätön potentiaali on noin 1,3 miljardia euroa vuodessa.

Kuluvalla hallituskaudella on toimeenpantu Työkykyohjelmaa, jossa on etsitty ratkaisuja erityisesti työttömien osatyökykyisten työllistymisen ongelmiin. Ohjelman toteutuksesta on vastannut työ- ja elinkeinoministeriö yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Ohjelman toimenpiteet on keskitetty kolmeen kokonaisuuteen: palvelujärjestelmän toimivuus, osallistavammat työmarkkinat ja etuusjärjestelmän kannustavuus.

Taloudellinen näkökulma

Hallituksen tavoite on saavuttaa 75 prosentin työllisyysaste vuosikymmenen puoliväliin mennessä. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää myös osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien osallistumisen lisäämistä työmarkkinoille.

Yksi suurimmista työmarkkinoidemme haasteista ja yritysten kasvun esteistä tällä hetkellä on työn ja tekijöiden kohtaamattomuus. Arvioidaan, että työvoiman saatavuusongelmien vuoksi noin 130 000 työpaikkaa on jäänyt syntymättä. Tämä kaikki on menetettyä talouskasvua. Yksi keino kohtaanto-ongelmaa ratkottaessa on saada kaikki työt haluavat ja työhön kykenevät osatyökykyiset töihin. Vaikka osatyökykyisten tilanne työmarkkinoilla on vähitellen parantunut, on heidän työllisyysasteensa edelleen jopa viidenneksen muita työikäisiä alaisempi.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Valtaosalla työttömistä on vastassaan monimutkaisia ja toisiinsa kytköksissä olevia työllistymisen esteitä, yksi tai useampia. OECD:n tutkimusraportin mukaan (2020) näitä ovat erityisesti työkykyyn, kannustimiin ja työn hakuun liittyvät esteet. Erityisen vaikeaksi tilanteen kokevat ne ihmiset, jotka ovat olleet yhtäjaksoisesti työttöminä vuoden tai pidempään.

Osatyökykyisten työllistymisellä on paljon myönteisiä vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Tiedämme, että työssä olevat ovat keskimäärin terveempiä ja hyvinvoivempia kuin työelämän ulkopuolella olevat, erityisesti pitkäaikaistyöttömät. Työ tarjoaa sosiaalisia suhteita ja merkityksellisyyden kokemuksia. Se kartuttaa eläkettä ja tuottaa parempaa toimeentuloa sekä hyvinvointia.

Työmarkkinaosallisuudella on myös itseisarvoisia vaikutuksia. Ihmisten perustarpeita ovat kuuluminen johonkin. Ihminen tarvitsee osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia. Osallisuus on muutakin kuin hyvinvointia tai taloutta. Se on demokratian perusarvo, joka turvaa myös yhteiskuntarauhaa ja vakautta.

Ekologinen näkökulma

Osatyökykyiset ovat potentiaalista työvoimaa esimerkiksi töihin, joita automatisaatiolla ja robotisaatiolla ei pystytä korvaamaan. Varsinkin kiertotalouden piirissä arvioidaan olevan paljon mahdollisuuksia kuten Right to repair -liike, tekstiilien uudelleenkäyttö sekä mineraaliniukkuuden huomioiminen. Nämä edellyttävät nimenomaan ihmisten tekemän työn lisäämistä. Tästä näkökulmasta osatyökykyisten työvoimapotentialia tarjoo uusia mahdollisuuksia ekologisen ja digivihreän siirtymän toteuttamiseen.

Työelämän kehittäminen ja työhyvinvointi

Työelämä jatkaa muuttumistaan nk. kaksoisiirtymän (teollisen tuotannon digitaalinen transformaatio ja kestävä kehitys ympäristö huomioiden), muiden teknologisten, ikärakenteen ja globaalien muutosten vuoksi. Eri kriiseillä, kuten koronapandemialla ja Ukrainan konfliktilla on omat vaikutuksensa työelämään.

Tuottavuuden kasvu ja vihreä siirtymä edellyttävät osaavaa ja hyvinvoivaa työvoimaa sekä vauhtia digitalisaation hyödyntämiseen työpaikoilla. Työelämän kiihtyvä murros vaatii suomalaiselta työelämän kehittämiseltä pitkäjänteistä otetta, yhteistä näkemystä ja tahtotilaa. Tuottavuutta ja kasvua on mahdollista saavuttaa eri tavoin. Parhaimmillaan yhteiskunnan näkökulmasta ne saavutetaan sosiaalisesti, ekonomisesti ja varsinkin ekologisesti kestävällä tavalla. Hyvinvointitalouden näkökulmasta olisi tärkeä aikaansaada kasvua ja tuottavuutta, joka luo oikeaa, aitoa arvoa, ja joka luo työtä, sisältöä ja merkitystä aineellisen hyvän lisäksi.

Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmisarvoista työtä edistävä kansainvälinen työjärjestö ILO on omassa tuottavuuden ekosysteemissään asettanut sen keskiöön ihmiset ja heidän tekemänsä työn. Tällä työpaikkatasolla löytyvät johtamiskäytännöt, työpaikan sisäinen neuvottelukulttuuri, työterveys- ja turvallisuuskäytännöt, liiketoimintaprosessit, voitonjako – siis erilaisia tapoja toimia organisaatiossa.

Taloudellinen näkökulma

Työelämän kehittäminen edistää parhaimmillaan tuottavuutta, yritysten kilpailukykyä sekä julkisten palvelujen laatua, ja näin vahvistaa työllisyyttä ja kestäväää talouskasvua. Työpaikkojen toiminnan, johtamisen ja osaamisen kehittämisellä, ja ylipäänsä hyvillä työoloilla on tärkeä rooli myös työvoiman saatavuuden kannalta. Hyvä työelämän laatu on etenkin työvoimapolusta kärsivillä toimialoilla ja ammateissa keskeinen työvoiman veto- ja pitotekijä. Hyvä työnantajakuva helpottaa työntekijöiden rekrytointia.

Työelämän kehittämisohjelmilla on tutkitusti vaikutusta työllisyyteen, talouteen ja kilpailukykyyn sekä työurien jatkumiseen työhyvinvoinnin, työkyvyn ja työhön osallistumisen kautta. Työelämän kehittämisen ja toiminnan parantumisen tuomat taloudelliset hyödyt työpaikkatasolla voivat olla kymmenkertaisia verrattuna saavutettuihin kustannussäästöihin².

Konkreettisesti työelämän kehittäminen on panostamista toiminnan, tuotteiden ja palvelujen parantamiseen ja uudistamiseen (yrityksissä ja organisaatioissa). Uusien ideoiden ja toimintamallien kehittämistä ja käyttöä tarvitaan kilpailukykyyn ja riittävän uudistumisen kannalta. Menestyvät ja hyvinvoivat työpaikat synnyttävät innovaatioita, luovat kasvua ja uutta työtä. Yritysten innovaatioaktiivisuus on positiivisesti yhteydessä yritysten henkilöstömäärän kehitykseen.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Työelämän kehittämisessä pyrkimys on aikaansaada ja edistää samanaikaisesti yritysten tuloksellisuutta ja työntekijöiden hyvinvointia (työelämän laatua). Parhaiten tämän nähdään onnistuvan, kun henkilöstö otetaan mukaan toiminnan kehittämiseen, tarjotaan heille aidot mahdollisuudet osallistua ja tuoda ideoitaan organisaation kehittämiseksi. Samalla luodaan puitteet merkityksellisen työnteon ilmapiirille, mistä hyötyy koko organisaatio. Työterveyslaitoksen määrittelyn mukaan työhyvinvointi on kokonaisvaltainen kokemus siitä, miten ihminen työssään voi. Siihen kuuluvat työtä koskevat asenteet, tunteet ja vireystila. Työhyvinvointiin vaikuttavat työolot, itse työn ominaisuudet sekä yksilölliset tekijät. Sekä johtamisella että työntekijän omalla toiminnalla on tärkeä merkitys hyvinvoinnille. Hyvällä johtamisella huolehditaan hyvinvointia ylläpitävistä ja edistävästä työoloista: sekä työn vaatimusten kohtuullisuudesta, kuten työmäärästä että työn voimavaroista, kuten työn kehittävydestä.

Tilastokeskuksen korona-ajan työoloista kertovan tutkimuksen³ mukaan vaikutusmahdollisuudet työmenetelmiin, työtehtävien sisältöön ja työmäärään ovat vuosien 2018 ja 2021 välillä hieman kohentuneet, mutta vaikutusmahdollisuudet työtahtiin ovat puolestaan heikentyneet. Työolobarometrin⁴ mukaan niiden osuus, jotka eivät ollenkaan voi vaikuttaa työtahtiin ja töiden jakoon, on hieman pienentynyt vuosien 2001 ja 2020 välillä. Työelämän laatu on kokonaisuudessaan säilynyt melko vakaana ja kansainvälisesti hyvällä tasolla.⁵ Muutokset ovat kuitenkin kohdelleet toimialoja, työpaikkoja ja työntekijäryhmiä eri tavoin, työelämä uhkaa polarisoitua. Tilastokeskuksen koronan vaikutukset työoloihin –raportin⁶ mukaan pienelle osalle palkansaajia koronakriisi on tuonut työhön lähinnä vain tervetulleita muutoksia (14 %). Hieman useammalle se on merkinnyt pääosin käännettä huonompaan (20 %).

Viimeisimmät tutkimustulokset kertovat, että psyykinen oireilu, esimerkiksi keskittymisvaikeudet, jännittyneisyyden, hermostuneisuuden tai ärtymyksen tunteiden kokeminen sekä työuupumus ovat lisääntyneet verrattuna aikaan ennen koronaa. Nuoret aikuiset (alle 36 vuotta) voivat eri työhyvinvoinnin mittareilla huonommin kuin heitä vanhemmat. Hyvinvointi ja työasenteet ovat heikentyneet myös johtajilla.⁷

Ekologinen näkökulma

Ilmastonmuutoksella on suoria ja välillisiä vaikutuksia niin työn sisältöihin kuin työympäristöihin ja -olosuhteisiin. Ilmastonmuutos, tai laajemmin ekologinen kriisi, näkyy kuitenkin edelleen harvoin osana laajempaa keskustelua työelämän tulevaisuudesta taikka systemaattisessa työelämän laadun tai osaamisen seurannassa. Kattavia määrällisiä arvioita ilmastonmuutoksen vaikutuksista esim. ammattirakenteeseen, ammatteihin ei juuri ole, ei myöskään alueellisista tai sosiaalisista vaikutuksia. Selvää kuitenkin on, että ilmastonmuutos ja sen vaikutukset liiketoimintamalleihin edellyttävät laajamittaista ja jatkuvaa osaamisen kehittämistä.

Vihreä siirtymä voimistaa toimialojen uudistumistarvetta ja ammattirakenteen muutoksia. Työpaikoilta muutokset vaativat kykyä ennakoita tulevaa, esimerkiksi tulevaisuuden työvoima- ja osaamistarpeita sekä nousevia työterveyden ja -turvallisuuden kysymyksiä. Työntekijöiltä muutos edellyttää valmiuksia kehittää omaa osaamistaan ja toimintatapojaan. Digitalisaation ja vihreän siirtymän tuomat mahdollisuudet toteutuvat, kun työpaikoilla osaaminen saadaan kokonaisvaltaisesti käyttöön ja osaamista kehitetään jatkuvasti, ja kun työntekijät ovat aktiivisesti ja kokonaisvaltaisesti mukana kehittämässä toimintaa ja luomassa uusia tuotteita ja palveluita. Työpaikkojen toimintatavat ovat ratkaisevia (työntekijöiden) osaamis pääoman hyödyntämisessä.

Työterveyslaitoksen skenaarioraportti⁸ arvioi, että kestävä vihreän talouden aikaansaamiseksi tarvitaan käytännön muutoksia liiketoimintaan, organisointiin, johtamiseen ja työprosesseihin ja edelleen ihmisten työtehtäviin ja osaamisvaatimuksiin.

Taide ja kulttuuri edistävät kestäväää hyvinvointia

Taide ja kulttuuri ovat olennainen osa hyvän elämän käsitettä, terveyden ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaista edistämistä sekä elinikäistä oppimista edistäen näin kestäväää hyvinvointia.

Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin sekä kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla kuuluvat ihmisten kulttuuriin perusoikeuksiin. Kulttuuriset perusoikeudet tulisi toteutua kaikilla ihmisillä, myös laitoshoidossa olevilla tai harvaan asutulla maaseudulla asuvilla. Sen vuoksi on olennaista turvata taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta ja saatavuutta, jotta voidaan vähentää väestöryhmien eroja kulttuoriosallistumisessa ja lisätä kansalaisten yhdenvertaisuutta.

Terveys ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Maailman terveysjärjestö WHO on luonnehtinut, että terveys on fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Taiteella ja kulttuurilla on myönteisiä vaikutuksia kaikkiin edellä mainittuihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Sen vuoksi, ne tulisi vielä vahvemmin tunnistaa ja tunnustaa osaksi niin hyvinvoinnin kuin terveyden edistämistä.

Taloudellinen näkökulma

Kulttuurilla on merkittävä vaikutus yhteiskunnan sivistys- ja osamisperustan vahvistamiseen sekä muuhun yhteiskunnalliseen kehitykseen ja elinkeinoelämään. Toimiala on merkittävä työllistäjä ja sillä on suuri kasvupotentiaali. Kulttuuriala voidaan nähdä investointina, joka tuottaa kansantaloudelle eri tavoin hyötyjä.

Samanaikaisesti kulttuuri on ensisijaisessa roolissa rakennettaessa yhteiskunnan sosiaalista kestävyttä ja resilienssiä. Taide ja kulttuuri lisäävät kansalaisten osallisuutta, hyvinvointia ja terveitä elinvuosia ja siksi niiden myönteiset vaikutukset myös kansantaloudelle ovat kiistattomia. Oikea-aikaisilla ja laadukkailla kulttuuripalveluilla voi olla merkittäviä ennaltaehkäiseviä vaikutuksia hyvinvoinnin edistämistyössä.

Kestävän ja paikallista kulttuuria tukevan matkailun kehittäminen tarjoaa väylän kulttuuri- ja luovien alojen tulopohjan ja toimintaedellytysten vahvistamiseen sekä matkailualan työllisyyttä tukevaan, kestäväan kasvuun eri puolella Suomea. Kasvava kiinnostus vastuullista matkailua kohtaan on merkittävä mahdollisuus kulttuurimatkailulle niin kotimaan matkailussa kuin kansainvälisesti. Tämä vaikuttaa myönteisesti talouteen ja työllisyyteen.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Taiteen ja kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on saatu tutkimustuloksia lisääntyvästi noin parinkymmenen vuoden ajan. Taiteella on myönteistä merkitystä lapsen kehitykselle eri ikävaiheissa, alkaen jo vanhemman ja vauvan välisestä suhteesta. Kouluympäristössä taidetoiminnalla voidaan vähentää käytäytymisongelmia ja kiusaamista sekä parantaa keskittymis- ja oppimiskykyä. Taidelähtöiset opetusmenetelmät ottavat myös paremmin huomioon erilaiset oppijat ja voivat täten lisätä koulumyönteisyyttä. Lisäksi keskittymis- ja oppimiskyvyn parantaminen edesauttaa oppimistuloksia ja edistää yksilön elinikäistä oppimista. Parhaimmillaan se voi vähentää nuorten syrjäytymistä opiskelu- ja työelämässä.

Taiteella ja kulttuurilla on vaikutusta myös hoito- ja hoivatyössä. Ne voivat lisätä ihmis- ja elämänymmärrystä sekä ymmärrystä myös erilaisista sairauksista ja niiden kanssa elämisestä. Hoito- ja hoivatyön käytäntöjä voidaan kehittää taiteellisilla menetelmillä. Terveysalan ammattilaisilla taiteiden on havaittu voivan parantaa myös kliinisiä taitoja sekä kommunikaatiota. Kuten muillakin ammattiryhmillä taideosallistuminen voi myös tukea hoito- ja hoivatyötä tekevien mielenterveyttä sekä hyvinvointia, ja ehkäistä työuupumusta.

Taiteella on ennaltaehkäisevä myönteinen merkitys niin fyysisen kuin psyykkisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Taide-toiminta vähentää yksinäisyyttä, edistää sosiaalista sitoutumista, lisää sosiaalista tukea ja sosiaalista pääomaa. Taide vahvistaa kokemuksia osallisuudesta käsitellessään yleisinhimillisiä kokemuksia ja antaessaan aineksia henkilökohtaiseen identiteettityöhön. Sosiaalisten tekijöiden, kuten yksinäisyyden ja osattomuuden, tiedetään vaikuttavan negatiivisesti terveyteen ja olevan suuria terveysriskejä.

Hyvinvoinnin vahvistamisen ja eriarvoisuuden vähentämisen merkitys korostuu erityisesti kriisien aikana ja kriisien jälkeen uut- ta normaalia rakennettaessa, mutta myös luotaessa kansalaisille perusturvallisuutta luovaa kulttuurista jatkumoa. Vahva kulttuurin pääoma luo hyvinvointia.

Ekologinen näkökulma

Taide ja kulttuuri on yhä enenevässä määrin alettu tunnistaa osana kestäväää kehitystä ja vihreää siirtymää. Taide ja kulttuuri voidaan nähdä vaikuttavan ainakin yhteiskunnan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen, mutta välillisesti myös ekologiseen ja taloudelliseen kestävyteen.

Osallisuuden kokemus ja yhteisöllisyys liittyvät keskeisesti sosiaaliseen kestävyteen. YK:n kestävän kehityksen agenda 2030 mukaan, taide ja kulttuuri nähdään voimavaroina, jotka edistävät Sivistys, osaaminen ja kestävä elämäntavat - sekä Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus -kestävyystvavoitteiden toteuttamista vahvistamalla osallisuutta ja luomalla hyvinvointia edistävää elinympäristöä.

Vuonna 2022 julkaistussa kulttuuriperinnön strategiassa⁹ sanotaan, että:

”Ekologisesti ja sosiaalisesti kestävän kasvun lähtökohtana on, että talous tuottaa ihmisille hyvinvointia ympäristön kestävyden asettamissa rajoissa. (...) Kulutus- ja tuotantotapojen muutos on keskeinen osa kestävän kehityksen ratkaisuja. Tuotanto- ja kulutustapojen muutokset voivat vahvistaa kulttuuriperinnön merkitystä kestävän kasvun tuottajana sekä vetovoiman ja erottautumisen mahdollistajana.”

Taide ja kulttuuri laajasti ymmärrettyinä ovat osa kulttuuriperintöä. Siksi ne voivat toimia kestävän kehityksen ajureina tuomalla uusia ajattelutapoja ja innovaatioita ihmisten kulutustottumuksiin ja hyödykkeiden tuotantoon¹⁰.

Kansantautien ehkäisy vähentää tautitaakkaa

Kansantaudeilla tarkoitetaan yleisiä sairauksia, joilla on väestötasolla suuri vaikutus hyvinvointiin, terveyteen ja elinikään. Näitä ovat sydän- ja verisuonisairaudet, syöpäsairaudet ja muistisairaudet. Lisäksi kansantauteihin luetaan diabetes, krooniset keuhkosairaudet, astma ja allergia, tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ja mielenterveyden ongelmat. Ikääntyvässä väestössä kansantaudit ja niiden riskitekijät ovat suoraan yhteydessä työ- ja toimintakyvyn alenemiseen ja palvelutarpeen kasvuun, ja niistä aiheutuu yhteiskunnalle huomattavia kustannuksia.

Kansantautien riskitekijät kuten ylipaino, vähäinen liikunnan harrastaminen, epäterveellinen ruokavalio ja alkoholin riskikäyttö ovat yleisiä väestössä. Riskitekijöiden perusteella joka neljännellä aikuisella on kohtalainen tai suuri riski sairastua tyypin 2 diabetekseen 10 vuoden sisällä. Lisäksi kansantaudit ja niiden riskitekijät ovat erityisen yleisiä matalamman sosioekonominen tason väestöryhmissä.

Taloudellinen näkökulma

Väestötasolla kustannusvaikuttavimpia keinoja ehkäistä kansantauteja ovat esimerkiksi verotus, markkinointirajoitukset, mediakampanjat ja prosessoitujen elintarvikkeiden ravintosisällön ja pakkausmerkintöjen sääätely. Yksilötasolla kustannusvaikuttavia keinoja ovat tupakoinnin lopettamisen tukeminen ja liikuntareseptin käyttö, sekä kohonneessa tyyppin 2 diabetesriskissä olevien elintapaohjaus¹¹. Maailman terveysjärjestö WHO¹² on koonnut yhteenvedon näyttöön perustuvista, kustannusvaikuttavista keinoista ehkäistä kansantauteja vaikuttamalla tupakointiin, haitalliseen alkoholin käyttöön, ruokavalioon ja liikuntaan.

Kansantaudeista ja niiden riskitekijöistä¹³ aiheutuu yhteiskunnalle välittömiä ja välillisiä kustannuksia mm. suorina terveydenhoitokustannuksina, työkyvyttömyyseläkkeinä ja sairauspäivärahoina. Esimerkiksi mielen terveyden häiriöt maksavat Suomessa vuosittain noin 11 miljardia euroa¹⁴ ja diabeteksen kokonaiskustannusten on arvioitu ylittävän Suomessa jopa kuusi miljardia euroa. Aivosairauksista peikästään muistisairaudet aiheuttavat vuosittain yli 2 miljardin euron kustannukset, joista välittömien kustannusten osuuden on arvioitu olevan lähes miljardi euroa. Esimerkkinä epäterveellisten elintapojen aiheuttamista kustannuksista liikkumattomuus aiheuttaa Suomessa vuosittain yli 3 miljardin euron kustannukset, joista lähes puolet (n. 1,4 miljardia) selittyy kroonisilla kansansairauksilla¹⁵. Lihavuus on monen kansantaudin taustalla, ja tuoreen tutkimuksen mukaan painoindeksiin perusteella lihavan henkilön (BMI \geq 30) terveydenhoito- ja lääkekustannukset ovat keskimäärin 2 665 € vuodessa, kun ei-lihavalla (BMI <30) vastaava luku on 1 799 €¹⁶.

Kansantauteja voidaan ehkäistä elintapaohjauksella, jonka on osoitettu olevan kustannustehokasta. Tutkimusten mukaan esimerkiksi lihavuuden preventioon käytetty euro saadaan kuusinkertaisena takaisin pienentyneinä terveydenhoidon ja tuottavuuskustannuksina (OECD). Elintapaohjauksessa voidaan hyödyntää digitaalisia keinoja, joiden avulla parempia, kattavampia, ajasta ja paikasta riippumattomia palveluita voidaan tarjota, vaikka terveydenhuollon työvoiman saatavuus vähenee. Investoimalla terveyden edistämiseen ja kansantautien ehkäisyyn väestön terveys, hyvinvointi ja työ- ja toimintakyky paranevat sekä kansantaudeista yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset pienenevät. Ehkäisevän työn potentiaalia on arvioitu muun muassa diabeteksen osalta.^{18,19}

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Tutkimusten perusteella tiedetään, että epäterveelliset elintavat ja kansantaudit ovat yleisempiä vähemmän koulutetuissa ja matalamman tulotason väestöryhmissä. Tämä terveyden eriarvoisuus tarkoittaa suurta määrää ennen aikaisia kuolemia, sairautumisia ja toimintakyvyn menetyksiä. Edistämällä näiden väestöryhmien terveellisiä elintapoja ja ehkäisemällä kansantauteja parannetaan koko väestön keskimääräistä terveyden tasoa, mikä seurauksena työvoiman ja edelleen palvelujen riittävyys paranee. Arviolta ainakin 80 000 henkilötyövuotta voitaisiin saada lisää, jos sairauksien esiintyvyys ja kuolleisuus laskisivat kaikissa sosiaaliryhmissä samalle tasolle mitä ne nyt ovat korkeimmassa asemassa olevilla.

Ekologinen näkökulma

Ekologinen kestävyys on terveyden ja hyvinvoinnin edellytys. Sairauksia ehkäisevät elintavat (esim. kasvispainotteisempi ruokavalio, hyötyliikunta) ovat edullisia myös ekologisen kestävyyskannalta. Lisäksi edistämällä terveellisiä elintapoja ja ehkäisemällä kansantauteja voidaan parantaa väestön, erityisesti heikommassa asemassa olevien, sopeutumista ja varautumista muuttuviin olosuhteisiin, kuten ilmastokriisiin vaikutuksiin. Panostamalla terveyden edistämiseen ja ennaltaehkäiseviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, tuetaan ekologista kestävyttä, koska erikoistuneemman hoidon tiedetään edellyttävän suurempia resursseja.

Koronaepidemian hyvinvointi- ja talousvaikutukset ilmenevät eri tavoin eri väestöryhmissä

Koronaepidemia on kohdellut väestöryhmiä eri tavoin. Epidemian ja siihen liittyvien rajoitustoimien taloudelliset, psykososiaaliset ja terveydelliset vaikutukset ovat olleet voimakkaimpia niissä väestöryhmissä, jotka olivat jo ennen epidemiaa heikossa asemassa, sekä korostuneesti väestöryhmissä, joissa huono-osaisuus johtuu useista risteävistä tekijöistä. Erityisesti vaikeissa sosiaalisissa tilanteissa olevat, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, asunnottomat, vammaiset henkilöt, maahan muuttaneet sekä osa ikääntyneistä, lapsista ja nuorista, ovat kärsineet epidemian aikana merkittävästä hyvinvoinnin haasteista ja vajeista sekä avun hakemisen ja saamisen vaikeuksista.²⁰

Ilman tehtyjä tukiratkaisuja koronakriisin vaikutukset näkyisivät nykyistä suurempina terveyden ja hyvinvoinnin eroina eri väestöryhmien välillä. Monet huono-osaisuuteen liittyvät tarpeet olisivat kasautuneet nykyistä enemmän ja väestöryhmien välisen hoitovelan ja sosiaalisen velan osuus olisi ollut nykyistä suurempi.

Taloudellinen näkökulma

Koronaepidemian aikana yleistyneet työttömyys ja lomautukset ovat aiheuttaneet väestössä talousongelmia ja huolta toimeentulon riittävydestä. Työttömyys laski vuonna 2021 suhteellisen tasaisesti, mutta pitkäaikaistyöttömien määrä on pysynyt korkeana.

Epidemia on kohdellut myös eri tavoin eri ammattialoilla työskenteleviä. Koronaepidemian vuoksi tehdyt rajoitustoimet ovat heikentäneet muun muassa pk-yrittäjien sekä kulttuuri-, liikunta- ja tapahtuma-alalla työskentelevien toimeentuloa. Työllisyys ja palkkasumma vähenivät erityisen paljon alle 25-vuotiaiden ryhmässä. Regressioanalyysin perusteella työssä jatkaneiden palkkatulot vähenivät maalisi-joulukuussa 2020 edellisvuoden vastaavasta ajasta keskimääräistä enemmän myös naisilla, maahanmuuttajilla ja yli 59-vuotiailla. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä ja kriisin aikaiset tilapäiset lainsäädäntömuutokset onnistuivat torjumaan kriisin tuloerojen kasvun suhteellisen hyvin Gini-kertoimella mitattuna.²¹

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Koronaepidemian ja siihen liittyvien rajoitustoimien vaikutusten seuranta osoittaa väestön mielenterveyden ongelmien vaihdelleen epidemiatilanteen mukaan ja näkyneen eri väestöryhmissä eri tavoin. Mielenterveysvaikutukset ovat olleet kielteisimpiä nuorilla ja nuorilla aikuisilla, kun vanhemmilla työikäisillä ja ikääntyneillä vaikutukset ovat olleet lievempiä. Lasten ja nuorten mielialaoireet ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet ja syömishäiriöoireet ja -häiriöt yleistyneet. Negatiiviset vaikutukset ovat kohdentuneet voimakkaimmin niihin lapsiin ja nuoriin, joilla jo lähtökohtaisesti on ollut muita vaikeampaa.

Työikäisillä koronaepidemian rajoitustoimet ovat vaikuttaneet eri väestöryhmissä ja eri ammattialoilla eri tavoin. Palkansaajilla muutokset aiheutuivat etätyösuosituksista ja tietyissä ammattiryhmissä (esim. palvelu- ja kulttuuriala) lisääntyneistä lomautuksista ja työttömyydestä.

Koronaepidemia on pahentanut lähisuhdeväkivaltaa ja lisännyt väkivalta- ja häirintäkokemuksia. Parisuhdeväkivalta, ja erityisesti kontrolloiva väkivalta, on lisääntynyt, ja koronaepidemia on vaikeuttanut avun hakemista ja saamista. Lasten ja nuorten kokemukset väkivallasta ovat yleistyneet.

Koronaepidemia vähensi ikääntyneiden liikkumista kodin ulkopuolella ja lisäsi yksinäisyyttä. Monen ikääntyneen elinpiiri pieneeni. Koronaepidemian vaikutukset ovat näkyneet ikääntyneiden palveluissa muun muassa päiväkeskustoiminnan alasajona, kii-reettömien lääketieteellisten hoitojen rajoittamisena, kuntoutuskäyntien peruuntumisina sekä palvelutarpeen arvioiden tekemättä jättämisinä.

Koronaepidemian haitalliset vaikutukset elinoloihin sekä terveyteen ja hyvinvointiin ovat olleet yleisempiä Suomeen muuttaneella väestöllä kuin koko väestössä. Esimerkiksi maahan muuttaneista joka viidennellä oli psyykkistä kuormittuneisuutta koronaepidemian aikana, mikä on lähes kaksi kertaa enemmän kuin koko väestössä.

Ekologinen näkökulma

Koronan myötä tehdyt ekoteot on tehty pakotettuina: energian käytön supistuminen, lentämisen romahdus ja autoilun väheneminen. Positiiviset ympäristövaikutukset, kuten päästöjen pudotus, puhdas ilma tai ruuhkattomat kaupungit vaikuttavat kaikkiin ihmisryhmiin. Nähtäväksi jää, onko esimerkiksi lähiluonnon arvostus pysyvää.²²

Hyvinvointitalous ja sukupuolten tasa-arvo päivitetty

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjuminen ovat kiinteä osa hyvinvointitaloutta. Tavoitteena on kaikkien sukupuolten tasa-arvo kotona, työssä ja päätöksenteossa. Tähän pääsemiseksi tarvitaan tasa-arvon edistämistä työelämässä ja päätöksenteossa, sukupuolenmukaisen segregaaation purkua ja hoivan tasapuolista jakautumista sukupuolten kesken. Ihmisen asemaan ja mahdollisuuksiin vaikuttavat sukupuolten lisäksi muut erot ja luokittelut, kuten ikä, vammaisuus, etninen tausta ja sosioekonominen asema, joiden yhteisvaikutus on tärkeä ottaa huomioon.

Hyvinvointitalouden näkökulmasta erityisen tärkeä on kysymys sukupuolten tasa-arvon ja talouden välisestä suhteesta. Tavoitteena on, että 1) tunnistetaan sukupuolten tasa-arvon merkitys taloudelle; 2) arvioidaan eri tasoilla tehtävien taloutta ja talousarviota koskevien ratkaisujen vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon ja tehdään päätöksiä tämän arvioinnin pohjalta tasa-arvoa edistävästi; 3) arvioidaan ja muutetaan talouspolitiikan taustaoletuksia sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta.

Taloudellinen näkökulma

Tasa-arvolla on merkitystä taloudelle. EU:n ja kansainvälisten järjestöjen selvitykset ovat osoittaneet, että sukupuolten tasa-arvo, naisten työllisyys ja toimivat julkiset palvelut edistävät oikeudenmukaista ja kestäväää taloudellista kasvua. Suomessa on tutkittu myös naisiin kohdistuvan väkivallan kustannuksia – väkivallan aiheuttaman valtavan inhimillisen kärsimyksen lisäksi.²³

Sukupuolten tasa-arvon ja talouden välisen suhteen tarkastelu tarkoittaa katseen kääntämistä myös talouspolitiikan sukupuoli-vaikutuksiin. Tavoitteena on kehittää talouspolitiikkaa ja budjetoitua niin, että ne edistävät sukupuolten tasa-arvoa. EU:ssa ja maailmanlaajuisesti on kehitetty välineitä arvioimaan, minkälaisia vaikutuksia talous- ja budjettipolitiikalla on sukupuolten tasa-arvoon ja miten tätä kautta voidaan parantaa päätöksentekoa. Suomessa sukupuolitietoista budjetoitua on kehitetty lähes 20 vuoden ajan. Suomen hallitus on sitoutunut sukupuolten tasa-arvon edistämiseen talousarvioprosessissa. Suomi edisti vuonna 2019 EU-neuvoston puheenjohtajakaudella sukupuolten tasa-arvon vahvempaa valtavirtaistamista myös EU:n budjetti- ja talouspolitiikkaan.²⁵

Sukupuolten tasa-arvoa ja taloutta koskevassa tutkimuksessa ja keskustelussa ovat muutosvaatimusten kohteena myös talouspolitiikan taustaoletukset. Feministinen taloustutkimus on kiinnittänyt huomiota sosiaalisen uusintamisen eri muotojen ja erityisesti hoivan merkitykseen taloudelliselle toiminnalle. Konkreettisena tavoitteena on tarkastella talouspolitiikan roolia tasa-arvon ja ihmisoikeuksien edistämässä ja niitä muutoksia, joita talouspolitiikassa tarvitaan tämän kytköksen vahvistamiseksi. Samalla on nostettu esiin harjoitetun talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia, erityisesti julkisen sektorin leikkausten vaikutuksia naisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Hoivataloudesta (care/caring economy)²⁶ tehty tutkimus korostaa hoivaa investointina ja hoivapalveluihin tehtyjen investointien myönteisiä työllisyys- ja talousvaikutuksia. Hoivainvestointien merkitystä on tarkasteltu myös eriarvoisuuden vähentämisessä ja sosiaalisen inklusion lisäämisessä.²⁷ Hoiva nähdään sekä tärkeänä taloudellisen toiminnan muotona että kaiken taloudellisen toiminnan perustana. Samalla kyse on palkattoman hoivan ja hoivatyön näkyväksi tekemisestä. Huomiota kiinnitetään naisten suurempaan vastuuseen hoivasta ja sen vaikutuksiin naisten asemaan työelämässä. Keskeisiä kysymyksiä ovat myös naisvaltaisen, sosiaali- ja terveyssektoreilla tehtävän työn palkkaus ja työolosuhteet. Näillä kysymyksillä on suora linkki työvoiman saatavuuteen ja sukupuolenmukaisen segregaaion purkamiseen. Niillä on myös vahva globaali ulottuvuus, kun tarkastellaan maahanmuuttoa (pohjoisen) hoivakriisiin ratkaisijana tai Euroopan ulkopuolelta muuttaneiden hoivatyöntekijöiden asemaa. Hoiva- ja hyvinvointitaloutta yhdistää laajempi tavoite yhteiskuntien sosiaalisen koheesion ja tasa-arvon takaamisesta kaikille väestöryhmille laadukkaiden hoivapalveluiden ja hoivan tasapuolisen jakamisen pohjalta.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja sukupuolivaikutusten arviointi on olennaista myös kunta- ja aluetasolla. Kuntien ja hyvinvointialueiden palvelut, kuten varhaiskasvatus, koulutus ja sosiaali- ja terveyspalvelut ovat erityisen lähellä ihmisten arkea ja vaikuttavat sukupuolten tasa-arvon käytännön toteutumiseen. Tasa-arvon edistämässä on kyse myös palveluiden järjestämisen tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta.

Palkattoman hoivan ja kotityön arvon mittaamiseen on kehitetty mittareita erityisesti YK:n piirissä. Suomessa Tilastokeskus on mukana kotitaloustuotannon arvon mittaamisessa.²⁸ Sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolen mukainen erittely on jo mukana esimerkiksi donitsitalouden mittaristoissa.²⁹ Sukupuolten tasa-arvo on myös kiinteä osa Agenda 2030:n tavoitteita ja indikaattoreita.

Ekologinen näkökulma

Koronakriisi ja siitä palautuminen lisäsivät maailmanlaajuisesti keskustelua toimista, joilla taloudellinen elpyminen ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen yhdistetään.³⁰ Samalla esiin on nostettu yhä vahvemmin kysymys sukupuolten tasa-arvon, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden välisestä suhteesta: mitkä ovat ilmastonmuutoksen sukupuolivaikutukset? Miten hoiva järjestetään niin, että se on sekä ekologisesti kestävää että eri sukupuolten näkökulmasta tasa-arvoista? Sukupuolten tasa-arvon edistäminen vihreässä siirtymässä ja ilmasto- ja energiapolitiikassa onkin yksi keskeisiä hyvinvointitalouden tulevaisuuden kysymyksiä.³¹

Rakennettu ympäristö tarjoaa edellytyksiä hyvinvoinnille ja sujuvalle arjelle

Elinympäristön voi jakaa karkeasti rakennettuun ja rakentamattomaan ympäristöön. Näiden vaihtelu sopivassa suhteessa luo ihmisille viihtyisän ja toimivan elinympäristön. Rakennettu ympäristö tarjoaa ihmisille hyvinvoinnin perusedellytyksiä ja arjen toimintojen mahdollistamista. Kunnissa vastataan muun muassa katujen kunnossapidosta, joka mahdollistaa liikkumisen, ihmisten kohtaamisen sekä esimerkiksi työssä käymisen. Rakennettuun ympäristöön kuuluu myös puhdas juomavesi, sähkö-, lämpö- sekä likavesi-infrastruktuuri, jotka ovat mielekkään elämän ja hyvinvoinnin kannalta tärkeitä asioita. Hyvin toimivassa rakennetussa ympäristössä yhdyskuntarakenne ja liikennejärjestelmä tukevat palvelutarjonnan järjestämistä ja elinkeinotoiminnan edellytyksiä, mikä puolestaan lisää työvoiman kysyntää.

Elämäntapojen monimuotoisuus ja monipaikkainen eläminen lisääntyvät. Työn murros, monipaikkaisuus ja perheiden monimuotoistuminen, asumisen roolin muutos ja vapaa-ajan tarpeet asettavat uusia vaatimuksia niin alueidenkäytölle, asuntopuunnittelulle kuin toiminnalliselle elinympäristölle. Lähiluonnon merkitys on kasvussa. Ilmastomuutoksen vaikutukset tuntuvat rakennetussa ympäristössä esimerkiksi kaupunkitulvien ja lämpösaarekeilmiön kautta.

Taloudellinen näkökulma

Rakennetun ympäristön suunnittelulla ja toteutuksella palvellaan kaikkia yhteiskunnan toimijoita ja niiden toimintamahdollisuuksia. Rakennettuun ympäristöön ja sen ylläpitoon käytetään merkittävästi yhteiskunnan resursseja. Rakennetun ympäristön muutokset, kuten yhdyskuntarakenteen hajautuminen, ovat hitaita, mutta niiden taloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä. Rakennettu ympäristö muodostaa 83 % kansallisvarallisuudesta. Hyvin suunniteltu ja toimiva rakennettu ympäristö säästää, yritysten ja kuntalaisten aikaa sekä rahaa. Alueiden eriytyminen voi johtaa moniin hyvinvoinnin kannalta kielteisiin kehityskuluihin, kuten asumisen korkean hinnan tai liikenneköyhyiden vaikutukseen työllistymiseen ja yleensä osallistumiseen. Rakennetulla ympäristöllä on suuri merkitys energiatalouden kannalta, sillä se kuluttaa 35 % energiasta. Sen lisäksi kiinteistö- ja rakennusala vastaa 15 % BKT:stä ja työllistää yli 500 000 ihmistä. Rakennetun ympäristön vaikutuksia hyvinvointiin tulisi vahvemmin tunnistaa ja ymmärtää, miten käytetyt resurssit tuottavat hyvinvointia pitkällä aikavälillä.

Hyvinvoinnin vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen

Terveellisyys, turvallisuus, esteettömyys ja viihtyisyys ovat elinympäristön tärkeitä ominaisuuksia, joilla edistetään ihmisten hyvinvointia. Rakennettu ympäristö tukee asukkaiden mahdollisuuksia oman ja lähiyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen.

Hyvinvoinnin edellytys on asunto, jossa kokee olonsa turvalliseksi ja jota voi kutsua kodiksi.

Kunnat edistävät alueidenkäytön suunnittelulla monimuotoisen asuinrakentamisen edellytyksiä ja luovat viihtyisää ja saavutettavaa viherympäristöä. Rakennusvalvonnan toimenpitein varmistetaan rakennusten turvallisuus, terveellisyys, viihtyisyys ja esteettömyys. Rakennushankkeissa tulee huolehtia siitä, että sekä rakennuksen että pih- ja oleskelualueiden melualtistus ei vaaranna terveyttä, lepoa tai työntekoa. Rakennettu ympäristö on myös pidettävä rakennusluvan mukaisessa käytössä ja siistissä kunnossa. Neuvonnalla, ohjeistuksella ja viestinnällä voidaan ohjata kiinteistön omistajia ja asukkaita tuottamaan viihtyisämpää elinympäristöä kuin mitä tekniset ja lakisääteiset vaatimukset edellyttävät.

Kunnat pyrkivät osaltaan vaikuttamaan kohtuuhintaisten asuntojen määrään luomalla toimintaedellytyksiä rakennuttajille ja osallistamalla tarvittaessa itse asuntojen rakennuttamiseen. Erityisesti heikossa asemassa olevien asuntoilanteen huomioiminen on tärkeää, jotta jokaisella olisi yhtäläinen mahdollisuus terveelliseen ja turvalliseen asuntoon, joka vastaa kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Näin rakennetulla ympäristöllä voidaan osaltaan turvata tasaveroiset lähtökohdat kaikille. Esimerkiksi kaavoituksella vaikutetaan siihen, että samoilla alueilla on mahdollista asua eri sosioekonomisen aseman omaavia ihmisiä ja perheitä. Kaavoituksella turvataan myös arjen sujuvuus suunnittelemalla palvelut ja kulkuväylät mahdollisimman hyvin tukemaan asukkaiden tarpeita ja liikkumista. Asukkaiden osallistuminen rakennetun ympäristön suunnitteluprosesseihin tukee erilaistuvien tarpeiden huomioimista ja ympäristöön kiinnittymistä.

Kasvavilla seuduilla ja alueilla kasvua tulee hallita niin, että se on kaikin tavoin kestävä. Väestöltään vähenevillä alueilla etsitään niiden elinvoimaisuutta tukevia alueen erityispiirteitä korostavia ratkaisuja.

Ekologinen näkökulma

Elinympäristön suunnittelussa ekologisen kestävyuden turvaaminen on ensisijaisen tärkeää. Ympäristöystävällinen rakennettu ympäristö on myös ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden kannalta hyvä elinympäristö.

Rakennetun ympäristön yhteydessä olevalla luonnolla ja siellä oleskelulla on positiivisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Lyhytkin luonnossa oleskelu vähentävän stressiä sekä verenpainetta. Pelkän luonnonympäristön läheisyyden on myös todettu vähentävän sairastavuutta. Luonnon tai lähimetsien käyttömahdollisuudet on tärkeä huomioida rakennettua ympäristöä suunniteltaessa että laajemmin osana kunnan ja seudun viheraluejärjestelmää.

Suomalaisen hiilijalanjäljestä kolme neljäsosaa koostuu asumisesta, liikkumisesta ja ruuasta. Ympäristön kannalta kestävällä valinnoilla voidaan myös vaikuttaa hyvinvointiin ja terveyteen. Rakentamisen materiaalitehokkuus ja vähähiilinen rakentaminen luovat tulevaisuudessa lisää mahdollisuuksia kestäville asumisvalinnoille, ja rakennusten muuntojoustavuus vähentää tarvetta korvaavaan uudisrakentamiseen. Valituilla ratkaisuilla on vaikutuksia paitsi yleisesti hyvinvointiin myös suoraan terveyteen. Liikenteen ja teollisuuden päästöjen ja melun vähentämisen lisäksi esimerkiksi kotitalouksien kestävällä lämmitysratkaisuilla pystytään vähentämään haitallisia pienhiukkaspäästöjä ja parantamaan ilman laatua. Laadukkaassa rakennetussa ympäristössä asukkaat viihtyvät ja arki sujuu, eikä luonto köyhyä.

Viitteet

- ¹Matti Pohjola, Taloustieteen oppikirja, SanomaPro 2014, s. 156–160.
- ²Kesti. M. (2017). Työsuojelun taloudelliset vaikutukset. Työturvallisuuskeskus.
- ³Sutela, H. & Pärnänen, A. (2021). Koronakriisin vaikutus palkansaajien työoloihin. Tilastokeskus, Helsinki.
- ⁴Lyly-Yrjänäinen, M. Työolobarometri 2021. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki 2022.
- ⁵Työolobarometrit, Koronakriisin vaikutus palkansaajien työoloihin -tutkimus, Miten Suomi voi? -tutkimus
- ⁶<https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/toiset-kukoistavat-toiset-kuormittuvat-koronan-vaikutukset-tyooloihin-ovat-moninaisia/>
- ⁷Koronakriisin vaikutus palkansaajien työoloihin -tutkimus, Miten Suomi voi? -tutkimus
- ⁸Kokkinen, L. (toim.) (2020); Hyvinvointia työstä 2030-luvulla. Skenaarioita suomalaisentyöelämän kehityksestä. Työterveyslaitos 2020.
- ⁹Kulttuuriperintö voimavarana kestäväälle tulevaisuudelle ja hyvälle elämälle : Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi 2022–2030 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-795-6>
- ¹⁰Taide ja kulttuuri – kestävä kehityksen vauhdittajat pohjolassa. Kulttuuripoliittinen yhteistyöohjelma 2021–2024 <https://www.norden.org/fi/publication/taide-ja-kulttuuri-kestavan-kehityksen-vauhdittajat-pohjolassa>
- ¹¹<https://esior.io/stopdialaskuri1/>
- ¹²<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259232/WHO-NMH-NVI-17.9-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- ¹³https://www.jyu.fi/it/fi/tutkimus/julkaisut/tekes-raportteja/kalleimmat-kansansairaudet_29-6.pdf
- ¹⁴OECD/European Union (2018), Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle, OECD Publishing, Paris/ European Union, Brussels, https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en
- ¹⁵<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35473717/>
- ¹⁶<https://link.springer.com/article/10.1007/s10198-022-01507-0>
- Vesikansa, A., Mehtälä, J., Mutanen, K. et al. Obesity and metabolic state are associated with increased healthcare resource and medication use and costs: a Finnish population-based study. *Eur J Health Econ* (2022). <https://doi.org/10.1007/s10198-022-01507-0>
- ¹⁷Lavikainen P, Mattila E, Absetz P, Harjumaa M, Lindström J, Järvelä-Reijonen E, Aittola K, Lakka T, van Gils M, Pihlajamäki J, Martikainen J: Digitally supported lifestyle intervention to prevent type 2 diabetes through healthy habits: Secondary analysis of long-term user engagement trajectories in a randomized controlled trial. *J Med Internet Res* 2022;24(2):e31530 doi: 10.2196/31530
- ¹⁸https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7893/isbn_978-952-476-673-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- ¹⁹Martikainen J, Jalkanen K, Heiskanen J, Lavikainen P, Peltonen M, Laatikainen T, Lindström J. Type 2 Diabetes-Related Health Economic Impact Associated with Increased Whole Grains Consumption among Adults in Finland. *Nutrients*. 2021; 13(10):3583. <https://doi.org/10.3390/nu13103583>
- ²⁰Kestilä ym (2022) Covid-19-epidemiaan vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2022, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1>
- ²¹Isotalo ym (2022) Koronakriisin taloudellisten vaikutusten kohdentuminen https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164325/VNTEAS_2022_56.pdf
- ²²Hietaniemi & Poussa (2020) Vauhdittaako korona siirtymää kohti kestävä yhteiskuntaa? <https://www.sitra.fi/artikkelit/vauhdittaako-korona-siirtymaa-kohti-kestavaa-yhteiskuntaa/>
- ²³Euroopan tasa-arvoinstituutti ELGE on arvioinut, että sukupuolten tasa-arvon edistymisellä on myönteinen vaikutus BKT:een: vuoteen 2030 mennessä kasvu olisi 2 % ja pidemmällä tähtäimellä merkittävästi enemmän, <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefits-gender-equality>. ILO:n selvityksessä puolestaan arvioitiin, että investoinnit universaaleihin varhaiskasvatus- ja pitkäaikaishoidon palveluihin voisivat tuoda mukanaan 299 miljoonaa työpaikkaa vuoteen 2035 mennessä, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_838653.pdf. OECD:n toiminnassa on sukupuolten tasa-arvo nähty jo pitkään olennaisena osana kestävä taloudellista kasvua. Ks. myös Nordic Gender Effect –hanke, The-nordic-gender-effect-at-work.pdf (gu.se).
- ²⁴Ks. myös Tasa-arvoa talousarvioon -hanke <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161000>.
- ²⁵Ks. Puheenjohtajakauden tasa-arvokonferenssi Europe for Gender Equality? Taking Stock – Taking Action, <https://stm.fi/se/-/korkean-tason-konferenssi-europe-for-gender-equality-taking-stock-taking-action->. Neuvoston päätelmät Gender-Equal Economies in the EU: The Way Forward , <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14254-2019-INIT/en/pdf>.
- ²⁶Ks. European Women's Lobby, Purple Pact; Investing in the Care Economy - Womens Budget Group; Journal Feminist Economics, mm. vol. 28:3, Feminist Economics; Vol 10 Nro 1 (2022): Hoivan poliittinen talous | Poliittinen talous (journal.fi); Elomäki, 2021.
- ²⁷Kyse on myös konkreettisten menetelmien kehittämisestä vaikutusarviointien tueksi, ks. esim. de Henau – Himmelweit, 2020, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/238656/1/wp-966.pdf> .
- ²⁸Ks. Tilastokeskus <https://www.tilastokeskus.fi/til/kotsa/index.html>); esimerkkejä muista maista, 02. Household and non-observed activities - 02. Household and non-observed activities - UNECE Statswiki.
- ²⁹<https://www.kateraworth.com/doughnut/>.
- ³⁰<https://www.undp.org/press-releases/emergency-preparedness-requires-gender-aware-responses-reduce-burdens-care-violence-and-economic-insecurity-women-un-women-and-undp>; <https://eige.europa.eu/topics/health/covid-19-and-gender-equality>; Suomessa koronakriisin vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon tarkastelleen VN TEAS hankkeen tulokset antavat välineitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseen ja negatiivisten tasa-arvoaikutusten minimointiin koronakriisin jälkihoidossa; <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/koronakriisin-vaikutukset-sukupuolten-tasa-arvoon-suomessa>.
- ³¹Ks. tällä alueella jo tehdystä työstä: TEM:in tilaama ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi, 2021 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163440>.

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-6875-2